

Ekonomik Gelişmenin Yaratıcı Yıkımı: Schumpeteryan Girişimci

Müslüm Basılğan*

Özet: İktisat literatüründe girişimci konusu daha çok ekonomik gelişme açısından incelenmiştir. Neoklasik iktisadın statik bir temele sahip olması nedeniyle ekonomik değişimin güçlerini açıklayamayacağını belirten Schumpeter, dinamik bir teorinin gerekliliğini savunarak farklı bir pozisyon almıştır. Bu dinamik ekonomik değişim teorisinin temel unsuru olarak da girişimciyi yerleştirmiştir. Schumpeter'e göre girişimcinin temel rolü, ekonomik değişimi sağlayan yeni birleşimleri ya da yenilikleri gerçekleştirmektir. Bu yeni birleşimler yaratıcı yıkıma yol açarak, ekonomik sistemi dengesizliğe götürmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, kapitalist sistem içinde yeni birleşimler aracılığıyla yaratıcı yıkıma neden olan Schumpeteryan girişimcinin, bireysel (psikolojik) ve liderlik (sosyolojik) özellikleri ele alınarak onun diğer iktisadi aktörlerden farkını ortaya koymak ve kapitalizmin geleceğinde (yıkılışında) oynayacağı rolü göstermektir.

Anahtar Sözcükler: Schumpeter, girişimci, yaratıcı yıkım, yenilik, liderlik.

The Creative Destruction of Economic Development: The Schumpeterian Entrepreneur

Abstract: The subject of the entrepreneur in economic theory has mostly been examined in terms of development. Schumpeter, who argued that the neoclassical economic theory could not explain the powers of the economic change due to its static base, took a different position by arguing the necessity of a dynamic theory. Schumpeter identified the entrepreneur as essential element of the dynamic theory of economic change. To Schumpeter, the major role of the entrepreneur is to realize new combinations or innovations that ensure economic change. The primary objective of this study is to explore the individual (psychological) and leadership (sociological) characteristics of the Schumpeterian entrepreneur, who leads to creative destruction via the new combinations in the capitalist system; to put forth his difference from other economic actors and to demonstrate his role in the future (the collapse) of capitalism.

Key Words: Schumpeter, entrepreneur, creative destruction, innovation, leadership.

* Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü / Research Fellow, Durham University, UK. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında önemli katkıları olan Prof Dr. Mehmet Asutay (Political Economy, Durham University, UK)'a teşekkür ederim.

Giriş

İktisadi literatürde girişimci ve girişimcilik konusunun ele alınması Cantillon'dan günümüze kadar uzanan geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır. Birçok okul ve düşünür konu ile ilgilenenerek katkılar sağlamıştır. Fakat girişimcilik konusuna özellikle II. Dünya Savaşı sonrası iktisat teorisinde çok fazla yer verilmediği görülmektedir. Bunun da temel nedeni neoklasik iktisadın girişimciyi ekonomik modelin dışında tutması ve girişimciyi sadece pasif bir hesaplayıcı olarak görmesidir. Bu nedenle yapılan çalışmalarda genelde girişimciliğin ekonomik gelişmeye olan katkısı incelenmiştir.

Schumpeter ise denge ekonomisinde neoklasik iktisadın önemli bir teorik çerçeve verdiğini düşünse de ekonomik gelişme sürecinin karmaşıklığını anlamak için bunun yeterli olmadığını düşünmüştür. Bu nedenle bu statik çerçeveyi, özellikle kapitalizmi karakterize eden ekonomik gelişmeyi ve kapitalist ekonomideki değişimin temel nedenini açıklayacak, dinamik bir unsur olan girişimci ile tamamlamak gerektiğini ileri sürmüştür. Bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan temel faktör, Schumpeter'in ekonomik gelişmenin itici gücü olarak gördüğü girişimci ve kapitalist sistem içinde girişimcinin rolü konusundaki düşüncelerini ortaya koymaktır.

Bu amaçla ilk olarak Schumpeter'in girişimcilerin bireysel özellikleri konusundaki düşünceleri ele alınacaktır. Girişimciler ve onların diğer ekonomik aktörlerden nasıl farklı davrandığı konusu ilk teorisyenlerin temel konuları olmasına rağmen, Schumpeter girişimcileri diğer kişilerden farklı bir takım bireysel özellikleri olan aktörler olarak görmüştür. Çalışmada Schumpeter'in ayırıcı bir psikolojik profile sahip olarak gördüğü bu girişimcilerin temel kişilik karakteristikleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Schumpeter'e göre bu ayırt edici bireysel özelliklere sahip girişimciler toplumdaki diğer bireylerden farklı olarak ayrı bir sosyal liderlik fonksiyonu meydana getirirler. Bu bağlamda ikinci olarak Schumpeter'in sosyal liderlik olarak girişimciyi nasıl gördüğü ve bu liderlik olgusunu sosyal sınıf bağlamında nasıl işlediği ele alınacaktır.

Schumpeter'in girişimcilik teorisinin temelinde hiç kuşkusuz “yenilikçi girişimci” ve onun neden olduğu “yaratıcı yıkım” kavramları gelmektedir. Schumpeteryan açıdan girişimciler yeni birleşimler ya da yenilikler ile yaratıcı yıkıma neden olmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, üçüncü bir amaç olarak işlevsel bir role sahip olan bu girişimcinin nasıl yaratıcı yıkıma neden olduğu gösterilecek ve bu süreçte girişimcilerin diğer ekonomik ajanlardan farkı ortaya konulacaktır.

Schumpeter'in girişimci analizinin önemli bir özelliği de girişimciyi hem birey (psikolojik) hem de lider (sosyolojik) olarak ele alması ve bu açıdan kapitalist sistem içerisinde girişimciye önemli bir rol vermesidir. Schumpeter, Marx

gibi, kapitalizmin yıkılarak yerine sosyalizmin geçeceğini ileri sürmüştür. Fakat Marx'tan farklı olarak, kapitalizmin ekonomik başarısızlığından dolayı değil, aksine ekonomik başarısından dolayı yıkılacağını belirtmiştir. Aşağıda son olarak, Schumpeter'in kapitalizm konusundaki bu düşünceleri ve kapitalizmin geleceğinde girişimcinin oynadığı rol üzerinde durulacaktır.

SCHUMPETER'DE GİRİŞİMCİLERİN BİREYSEL ÖZELLİKLERİ

Ana akım iktisat, bireylerin kişisel çıkar ile güdülendiği varsayımını temel kabul etmekte ve bireylerin davranışına bu pencereden bakmaktadır. Bu varsayımına yönelik birçok eleştiri yapılmış ve bunun yerine daha gerçekçi bir bireysel bakışın savunulması gereği üzerinde durulmuştur (Bk. Granovetter, 2000). Bir çok düşünür tarafından (Örn. Michaelides ve Milios, 2009: 495; Becker ve Knudsen, 2003: 200; Hodgson, 2007: 1) tüm zamanların en önemli iktisatçıları arasında yer aldığı genel kabul gören ve bu anlamda iktisat disiplinin gelişmesinde önemli katkıları olan Schumpeter 1911¹ yılında önemli çalışması *Theorie der Wirtschaftlichen Entwicklung* (1934'de *The Theory of Economic Development* (TED) olarak İngilizceye çevrildi)'de bireylerin ekonomik davranışını sosyal bir olgu olarak incelemiş ve bu bakış açısını girişimcilik modelinin önemli bir parçası haline getirmiştir. Bu açıdan Schumpeter'in bireylerin güdülleri konusundaki düşüncesi ana akım iktisattan oldukça farklı ve daha çok faydasını maksimize etmek yerine belirsiz durumlarla baş etmede zevk alan ve hedonistik bir karaktere sahip olmayan farklı psikolojik güdülere dayalı olmuştur (Endres ve Woods, 2010: 590; Busenitz, 2007:183).

Schumpeter'e göre birey, her şeyden önce alışılmış faaliyetlerin ve uyarıcıların olduğu bir dünyada iş yapmaktadır. Benzer bir durum ile karşılaştığında benzer bir biçimde davranmaktadır. Bu nedenle "ekonomik faaliyetlerin büyük bir oranı- belki de daha büyük bir kısmı- dürtüler ve gelenek ve görenek temeline işlemektedir" (Schumpeter ve Takata, 1998: 8). Bu nedenle Schumpeter'e göre bireysel davranış ortodoks iktisadın açıkladığı biçimde rasyonel değildir. Schumpeter'e göre bireyler yeni durumlarla karşılaştığı zaman değer yargılarına göre davranırlar:

"Bir kişinin tüm bu ekonomik değer sisteminde yaşamındaki tüm ilişkileri, bakış açısı, üretim yöntemi, istekleri, tüm ekonomik birleşimleri ifade bulmaktadır. Birey asla bu değer sistemin tüm parçalarını eşit derecede bilmez; aksine bunların nere-

¹ Literatürde bu kitabın ilk basım tarihi ile ilgili olarak 1911 (Örn. Henrekson ve Jakobsson (2001), Becker ve Knudsen (2003)) ve 1912 (Örn. Michaelides ve John Milios (2005), Bertocco (2008)) şeklinde farklı tarihler bulunmaktadır. Schumpeter bu kitabın önsözünü yazarken kullandığı tarih 1911'dir (Allen, 1991: 102). Daha önemlisi Schumpeter'in kendisi de bu tarihi kullanmıştır. Bu kitabı *The Economic Journal*'daki "The Instability of Capitalism" adlı makalesinde kullandığı dipnotta "Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung, 1911, 2nd ed. 1926." şeklinde kaynak olarak göstermiştir (Bk. Schumpeter, 1928: 382).

deyse daha büyük bir kısmı bilinç sınırının dışına uzanır. Üstelik ekonomik tutumu ile ilgili kararlar verdiği zaman bu değer sisteminde ifade bulan tüm gerçekleri dikkate almaz. Sıradan günlük çevresindeki genel alışkanlıklarına ve tecrübelerine göre hareket etmekte ve belirli bir ürünün her kullanımında, tecrübeleri tarafından ona verilmiş olan, değerinden başlamaktadır. Fakat bu tecrübenin doğası ve yapısı değer sisteminde verilmektedir” (Schumpeter, 1934: 39).

Schumpeter’e göre ortalama birey genellikle alışılmış davranışlara göre hareket etmekte ve yeni bir durum ile karşılaştığında çevresi tarafından şekillenen bir değer yapısı temelinde kararlarını vermektedir. Bu değer sistemi genellikle bireyin kültürel etkileşimi sonucunda meydana gelmekte ve birey belli bir eylemin faydasını bu değer sistemine göre değerlendirmektedir (Whelan ve O’Gorman, 2007: 82). Burada Schumpeter daha çok yeni şartların ortaya çıktığı durumlarda bireyin herhangi bir zaman ve yerde ortaya çıkan seçenekleri değerlendirmeye mecbur kaldığını savunmuştur. Eğer aynı durumla çok kez karşılaşılırsa verilen karar alışılmış olur ve bu bir alışkanlık eylemi haline gelmiş olur. Bu alışkanlıklar genelde bireyin normal ekonomik aktiviteleri için temel oluşturmaktadır. Alışılmış alanlarda bireyin kendi yeteneği ve tecrübesi onun için yeterli olurken, yeni şeylerle karşılaştığı zaman bir rehber ihtiyacı olacaktır. Bireyin günlük eylemleri, kararların kişinin değer yapısı tarafından tanımlandığı sıra dışı, olağan olmayan olayların sonuçlarıdır: “Davranışın hızlı ve rasyonel olduğu varsayımı tüm olaylarda bir hayaldir. Fakat eğer durum insanoglunun mantığına koymak için yeterli zaman veriyorsa, o yeterli derecede gerçekliğe yakın olur” (Schumpeter, 1934: 80). Bu gibi normal ekonomik kararlar ve eylemler Schumpeter için insanların alışılmış davranışlarının basit uzantılarıdır. Schumpeter ekonomik davranışlar konusunda var olan alışkanlıkların kolay değişmeyeceğini düşünmüştür. Bu alışkanlıklar toplumsal kurumları oluştururken aynı zamanda günlük yaşamın daha rahat sürdürülmesini sağlamaktadır. Sonuç olarak Schumpeter (1942: 258-259)’e göre günlük yaşama dair kararların büyük kısmı tamamıyla tecrübelerden oluşan bireysel aklın küçük bir alanı içinde uzanmaktadır. Bunlar genellikle doğrudan kendisini, ailesini, iş ilişkilerini ilgilendiren, onun kişisel gözlemlerinden oluşan ve doğrudan etkileyebildiği ve yönetebildiği, aşına olduğu şeylerden oluşmaktadır.

Bu nedenle Schumpeter’in bireyi bir *homo economicus* değildir. Marjinal fayda ve maliyeti hesaplayarak ilave bir çabanın maliyeti ilave tatmini aştığı zaman hareketini sonlandıran bir davranış biçimi Schumpeter’e göre devresel akımın özelliğidir (Brouwer, 2002: 90). Alışılmış devresel akımda her birey hızlı ve rasyonel biçimde davranabilirken yeni bir görev ile karşılaştığında bunu kolayca yapamaz (Schumpeter, 1934: 79). Yeni bir durum ile karşılaştıklarında tüm bireyler güdülerini için temel oluşturan bir değer sistemine dayalı olarak karar verirler. Bireyler kararlarını bu değer sistemine göre verirken özellikle bilgi

eksikliği ya da irrasyonel değer sistemi onları rasyonel olmayan sonuçlara götürebilir (Ebner, 2003: 130).

Bu noktada karar vermede bireylerin güdülerini etkileyen faktörlerin ne olduğu önemli olmaktadır. Çünkü Schumpeter'e göre bireyler karar verirken basit kişisel çıkarıcı güdüden ziyade başka güdülere sahiptirler. Schumpeter bu konuda teorik sistemini oluştururken ekonomik faaliyetlerin nedenlerine de önem vermiştir. Tüm üretim sürecinin isteklerin tatminine yönelik olduğunu belirten Schumpeter (1934: 24), toprak ve makine sahipliğinin dahi sadece isteklerin tatmini nedeniyle değerli olduğunu savunmuştur. Bu nedenle bireysel isteklerin ölçtüğü şey üretim araçlarının miktarının göreceli önemidir. Bunun için de bireylere ekonomik kararlarını düzenlemede yardım edecek standartlara ve onların uyabileceği endekslere ihtiyaç vardır. Başka bir ifadeyle standart bir değere gereksinim duyulmaktadır. Schumpeter'e göre birey sadece tüketim malları için böyle bir standart değere sahiptir. Emek ve toprak hizmetleri stoku konusunda böyle bir standartta sahip değildir ve bu anlamda bir ihtiyaç vardır:

“Üstelik bu diğer mallar önemlerini yalnızca ve aynı şekilde ihtiyaçları tatmin etmeye hizmet etmesi gerçeğine borçlu oldukları açıktır. Onlar tüketim mallarının farkına varılmasını sağladığından ihtiyaçların tatminine imkân verirler. Bu nedenle değerini sonrakinden alırlar; tüketim mallarının değeri, bir bakıma onlara ışık saçar. Bu onlar için “emsaldır” ve onlar her ekonomik düzende bu emsal değer temelinde yerini alırlar”(Schumpeter, 1934: 24).

Bu açıdan Schumpeter'in ekonomik davranışların arkasındaki güdüler konusunda oldukça faydacı olduğunu söyleyebiliriz. Bu amaç için Schumpeter (1934: 10) ekonomik faaliyetlerin herhangi bir ekonomik motive sahip olabileceğini, ruhsal (*spiritual*) olsa bile, bu eylemin arkasındaki anlamın isteklerin tatmini olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, güdüler sosyal olarak meydana gelmiş olsa da, ekonomik faaliyetler için temel olan isteklerin tatmin olmasıdır. Bu birey rasyonel eylem gerçekleştirmeyebilir ve sonuçta tatmin olmayabilir, fakat ilke olarak bireyin bir isteğinin tatmin olması için davranır.

Burada Schumpeter yeni şeyler ya da yenilik yapma şeklinde farklı güdülere sahip olan kişilere karşı sosyal çevrenin tepkisine de dikkat çekmiştir. Bu tepkiler herşeyden önce resmi ya da politik engellemelerden fiziksel engellemeye ya da doğrudan saldırıya kadar gidebilir. Fakat genellikle sosyal bir gruba ait kişinin bu sapıcı davranışı ayıplanmakta ya da kınanmaktadır. Bunların üstesinden gelme ise alışılmış yaşam biçiminde olmayan özel bir davranış biçimini gerektirir. Schumpeter (1934: 87)'e göre toplumda bireylerin çoğunluğu değişimden korktuğu için bu bireylere karşı direnç göstermektedirler.

Schumpeter bu standart birey üzerinden hareket ederek analizini bu kalıp dışına çıkan bireye getirmiştir. Ona göre, bu karşı koymanın ötesine hareket edebilen bireyler benzersizdirler ve Schumpeter bu benzersiz kişileri girişimci olarak adlandırmıştır. Schumpeter (1934: 92-93) için bu bireyler kapitalist sistem-

de önemli bir amaca hizmet etmekte ve değişimin harekete geçirici (*motivator*) güçleri olmaktadır. Fakat bu eşsiz kişilerin bu sınırların ötesine cesaretle giderken bir takım zorluklarla karşılaşmaları mümkündür. İlk olarak “alışılmış kanalların” dışına girmeye çalıştıklarından girişimcilerin başarısız olmasına yol açabilecek belirsiz durumlar ile baş etmeleri gerekir. İkinci olarak yeni birleşimleri, yenilikleri, düşünmek için özel bir “irade gücü” gerekmektedir. Üçüncü zorluk yeni şeyler yapma isteği olan bireylere karşı geniş “sosyal gruplar” tarafından verilen tepkilerdir. Bu nedenle Schumpeter girişimcileri; yeni şeyleri yapmada “mental özgürlüğü” kullanan ve bu vizyonunu gerçekleştirmek için, başarısız olma ve diğer sosyal gruplar karşısında gülünç duruma düşme riski olsa bile, yeterli derecede cesur olan eşsiz bireyler olarak görmüştür (Whelan ve O'Gorman, 2007: 82).

Schumpeter (1934: 106) yeniliklerin ortaya çıkmasında içsel bir faktör olarak ajan bakışını benimsemiştir. Bu nedenle, ona göre ihtiyaç duyulan şey girişimcilerin analizi ya da girişimcilerin ekonomik davranışı ve onların faaliyetlerini gerçekleştirmeye izin veren sosyal şartların doğasının incelenmesidir. Bu bakış açısı ile yola çıkan Schumpeter, Walrasyan ajandan farklı bir aktör tipinin ortaya çıkmasını sağlayan kurumsal bir çerçevenin açıklamasını yapmıştır (Legris, 2002: 100). Schumpeter modelini oluştururken hareket noktası Walrasyan genel denge durumundaki bir ekonomiden ziyade genel bir istikrarlılık durumundaki “genel bireysel ekonomik davranış” olmuştur (McFarling, 2000: 710). Bu noktada Schumpeter girişimcilerin hareketini *homo economicus*'unki ile karşılaştırarak analiz etmiş, (Legris, 2002: 100) girişimcilerin güdü ve tutum gibi bireysel özelliklerini ve yeteneklerini yeni şeyler yaratmada onları harekete geçirici güç olarak görmüştür (Livengood, 2009: 159).

Donzelli (1986) tarafından belirtildiği gibi burada Schumpeter'in yaklaşımının temel önemi davranışın farklı ve karşıt biçimlerini açıklamasından gelmektedir. Bunun da temelinde “hedonistik egoizm” ve “enerjik egoizm” ayırımına gitmesi gelmektedir (Aktaran Legris, 2002: 100). Schumpeter'in “hedonistik egoizm” olarak adlandırdığı şey devresel akımda yaygınken “enerjik egoizm” ekonomik gelişme alanında merkezi bir unsurdur. Hedonistik egoizm olağan, sıradan davranış olarak düşünülebilirken, enerjik egoizm sadece girişimcilere uygulanır ve esas itibarıyla davranışın etkin bir biçimidir. Enerjik egoizme sahip girişimciler çevrelerine uymak yerine daha çok çevresini kendi ihtiyaçlarına ve amaçlarına göre şekillendirirler. Bu nedenle onların rasyonalitesi maksimizasyon ya da optimizasyon ilkesi ile uyuşmadığı gibi onların arzuları ya da istekleri ölçülemez ya da hesaplanamaz. Çünkü “kişisel krallık kurma isteği” ya da “yaratma sevinci” gibi bir takım psikolojik güdüler tek bir Walrasyan fayda fonksiyonu temelinde maksimize edilemez (Legris, 2002: 100). Bu bağlamda Schumpeter hedonistik egoizm ve enerjik egoizm kavramlarını kullanırken birbirine karşıt olan davranışları da ortaya koymuş oluyordu. Ona göre hedonistik egoizm

Walrasyan rasyonel davranışı tanımlarken, enerjik egoizm farklı bir rasyonelite temeline dayanan etkin ve “iradeci” davranışa indirgenmiştir. Bu ayrım rutin davranışları takip eden diğer üreticilerden farklı bir girişimci tipini ortaya koymuştur (Festré and Garrouste, 2008: 380).

Bu açıdan örneğin maddi kazanç bu nedenle girişimcilik eylemi için ana güdü değildir, fakat daha çok başarının özellikle göreceli başarının kesin bir ifadesi (Brouwer, 2002: 101) açısından önemlidir. Girişimci öyleyse belirli bir görevden dolayı, yani yeni birleşimler aracılığıyla, var olmaktadır. Bu onu bireyselci, rasyonel ve hedonistik mantığa dayanan sıradan, alışılmış davranıştan ayrı koymaktadır (Legris, 2002: 100). Böylece girişimci, kapitalist kültürün ortalama bir bireyinden farklı kılan eşsiz bir takım psikolojik faktörler ile motive olan bir birey olmaktadır. Girişimciyi harekette geçiren kendi krallığını kurma isteği, kazanma isteği ve yaratma zevki, var olan dengeyi bozmakta ve onu yeni bir düzeye yükseltmektedir. Bu nedenle yenilikçi-girişimci ekonomik değişimi kolaylaştırmaktan ziyade ekonomik değişime neden olan temel faktör olmaktadır (Kalantaridis, 2004: 489).

Bu da bize Schumpeter’in girişimci kavramının merkezinde gelenek, rutin, alışkanlık ve sosyal onay gibi güçlü bir sosyal kontrol teorisi olduğunu göstermektedir. Bu sosyal kontroller girişimcilik olayında yenilikçi girişimcilerin alışılmışın dışına çıkmasını sınırlandırarak, davranışı düzenlemektedir. Bu sosyal kontroller asla genel değildir ve Schumpeter bu anlamda girişimcileri bireysel güdüler açısından “alışılmışın dışına çıkma” şeklindeki rollerini belirtmiştir (Bk. Goss, 2005: 205-218). Endres ve Woods (2010:593)’un ifade ettiği gibi Schumpeteryan girişimcinin ayırt edici özelliği de bu olağanüstü şartlarda karar verme yeteneğini sağlayan “psikolojik bir profile” sahip olmasından gelmektedir.

SOSYAL LİDERLİK OLARAK GİRİŞİMCİ

Girişimciliğin sosyal liderlik olayının özel bir durumu olduğu düşüncesi Schumpeter’de değişmeyen bir konudur (Prendergast, 2006: 259). Yukarıda değinildiği üzere Schumpeter’de insan güdülleri asla katı biçimde bireysel değildir ve daha çok ortaya çıktıkları sosyal ve tarihsel bağlamda şekillenmektedir (Festré ve Lazaric, 2008: 16). Schumpeter için insan güdülerinin tam anlamıyla bireysel olmaması ve daha çok sosyal bir bağlama dayalı olması nedeniyle insanlar ikiye ayrılırlar: Liderler ve takipçileri (Arena ve Dangel-Hagnauer, 2002: 3-4). Schumpeter takipçileri, liderlerin kararlarını izleyerek pasif bir rol oynayan kişiler olarak kabul etmiştir. Takipçiler, liderler tarafından verilen kararların pekişmesine katkı sağladıkları gibi, taklitçi davranışları ile bu kararların toplumsal bağlamda yaygınlık kazanmasına katkıda bulunurlar. Bu nedenle yayılma sürecinin önemli aktörleridirler (Hagemann, 2008: 230). Fakat bu olumlu rollerine rağmen, bazen yayılma sürecini yavaşlatabilirler hatta bazen sosyal yayılma mekanizmasını önleyici şekilde direnebilirler. Takipçilerden farklı ola-

rak liderleri ayıran temel özellik ise sahip oldukları güdüleridir. Bu güdüler liderlerin faaliyetlerine yön veren egemenlik konusundaki içgüdüsel isteklerden, bir enerji fazlalığından ya da hayata kalmaları için önemli olan eğilim ve yeteneklerden meydana gelmektedir. Schumpeter bunları mantıktan çok “içgüdü” ile yapılan insan eğilimleri olarak tanımlamıştır (Arena ve Dangel-Hagnauer, 2002: 4). Burada liderlerin başarısında, onların bu içsel nitelikleri çok önemli olsa da yaptıkları yeniliği takipçileri ve taklitçilerine kabul ettirmeleri konusundaki yetenekleri de önemli rol oynamaktadır (Festré ve Garrouste, 2008: 383).

Schumpeter her şeyden önce sosyal güdülere dayalı olmayan ya da kendilerini üstün bir sosyal rol oynamaya götürecek özel entelektüel niteliklere sahip olmayan liderleri üstün ya da “büyük adam” olarak kabul etmemektedir:

“Liderlik konusuna gelince, tam olarak anlaşılacak için, bu kavramın etrafını saran tüm aşk hikâyelerini ve saçmalıkları çıkarmalıyız. Biz yaratıcı aklın ya da üstün zekânın bireysel liderliği ile ilgilenmiyoruz. Bu olayın sosyal bilimlerde az ya da çok önemli olup olmadığı ya da onun, doğrudan ya da dolaylı, nedensel bir rol oynayıp oynamadığı, bu gibi bireylerin bağımsız bir şekilde ya da kendi kanunları ile faaliyette bulunup bulunmadıklarını merak etmiyoruz. Kısacası, “büyük adam”ın tüm bilinmeyenleri konumuz dışındadır... Sosyal liderliğin karar verme, emretme, üstün gelme, ilerleme anlamına geldiğini söylemekten memnunuz. Bu bağlamda bu fonksiyon, sosyal bütün içinde ve bireylerin eylemlerinde sürekli olarak açık bir biçimde fark edilebilir özel bir fonksiyondur. O sadece yeni bireysel ve sosyal durumlara ilişkin olarak ortaya çıkmakta ve bireysel ve ulusal yaşam sürekli olarak aynı biçimde ve benzer alışkanlıklar ile devam ettiği sürece asla var olmayacaktır” (Schumpeter, 1966: 165).

Schumpeter yukarıdaki alıntıda sosyal liderliği açık biçimde *karar verme, emretme, üstün gelme ve ilerleme* olarak görmüştür. Sosyolojik açıdan bakıldığında girişimcilerin davranışı Schumpeter’in liderlik olarak adlandırdığı temel sosyal eylem tipinin belirli bir tezahürü olarak görülebilir (Osterhammel, 1987: 114). Bu nedenle liderlik, bulunduğu sosyal çevrede bağımsız değildir. Schumpeter çok güçlü bir şekilde bu sosyal davranış bakışını vurgularken (Arena, 2008: 73) sosyolojik liderlik kavramının üstün zekâlı ya da dahi şeklindeki bireysel liderlik kavramı ile karıştırılmaması gerektiğini de belirtir (Osterhammel, 1987: 114). Ünlü eseri *Capitalism, Socialism and Democracy*’de girişimciyi bu sosyal bağlamda değerlendiren Schumpeter, girişimciliğin “sosyal fonksiyonunu” şöyle tanımlamıştır:

“Girişimcilerin fonksiyonu bir buluş keşfederek, ya da daha genel olarak, denememiş bir teknolojik olanağı kullanarak yeni bir mal üreterek ya da eskisini yeni bir yöntemle üreterek, yeni bir mal arzı kaynağına ya da ürünler için yeni bir pazara girerek, endüstriyi yeniden yapılandırarak benzeri üretim modelini yeniden düzenlemek ya da kökten değiştirmektir... Bu gibi yeni şeyleri üstlenmek, ilkin herkesin anladığı rutin görevlerin dışına çıkılması anlamına geleceğinden ve ikinci olarak çevrenin, sosyal şartlara göre, basit bir şekilde yeni bir şeyi satın almaktan ya da finanse

etmekten kaçınmasından onu üretmeye çalışan kişiye fiziksel saldırıya kadar birçok biçimde ona direnç göstereceğinden ayırıcı bir ekonomik fonksiyon içermektedir. Bilindik işaretler dizisinin ötesine güvenle hareket etmek ve bu direncin üstesinden gelmek sadece nüfusun küçük bir kısmında mevcut olan girişimsel tip ve aynı zamanda girişimsel fonksiyonu tanımlayan yetenekler gerektirir. Bu fonksiyon herhangi bir şeyi icat etmeye ya da girişimciliğin istifade ettiği şartları yaratmaya zorunlu olarak bağlı değildir. Bu ‘işleri halletme’ye bağlıdır” (Schumpeter, 1942: 132).

Dolayısıyla Schumpeter’in bakışında liderin temel fonksiyonu “işleri halletme”dir. Bu nedenle liderlik sadece basit bir biçimde yeni bir şeyler yaratma ya da bulmaktan ibaret değildir. Bunun dışında, liderliği sosyalleştirmede temel bir unsur olarak da önemli olan, yaptıklarıyla sosyal grupları etkileyerek peşinden sürüklemeye de vardır (Schumpeter, 1934: 88). *İşleri halletme*’nin çok geniş bir anlama gelebileceğini fakat onun çok büyük ve farklı eylemleri kapsadığını belirten Schumpeter bunların maddi görünümü bir diğerinden daha fazla olan ve girişimciliğe renk katan eylemler olması gerektiğinin ifade etmiştir. Bu durumda bu eylem tipi diğerlerinden daha farklı bir “kuruluş” ya da “organizasyon” faaliyeti içeren, çevre baskısını kıran ya da basit bir liderlik şeklinde olabilirken Schumpeter (1947: 154) için bunun anlamı “iş bitirici” (*fixer*) girişimci tipidir. Nitekim Schumpeter’in bakışında başarılı yenilik bir *sui generis* görevdir ve aklın değil iradenin bir başarısıdır. Bu nedenle özel bir sosyal liderlik olayıdır (Schumpeter, 1928: 379). Bu anlamda lider; pasif, bir denge arayan ve zaten yapılmış olan şeyi tekrarlayan bir kişi değil; dinamik, bir dengeyi bozan ve yeni şeyler yapan bir kişidir (Swedberg, 2008: 190).

Nitekim Schumpeter’e göre liderlik davranışının önemli bir özelliği liderlerin belirli bir amaca ulaşmak için çabalarını olumsuz etkileyecek hâkim kurallar mantığını izlememeleridir. Aksine onlar yeni amaçlara ulaşmak için yeni kurallar icat ederler. Fakat bu icat, ya da bu yenilik, çaba gerektirir. Liderler, alışkanlık (sıradan işler) ve “hedonistik” temelli bir bireysel davranış durumunda açıkça faydasız olan bir aşırı enerjiye sahip olduklarından bu çabayı ortaya koyabilirler. Sosyal liderliği sosyal ve kurumsal değişime göre tanımlayan Schumpeter’e göre bu sosyal liderlik evrenseldir ve aileden ulusal devlette tüm toplumsal yaşam düzeylerinde temel harekete geçirici bir güç meydana getirmektedir (Osterhammel, 1987: 114). Schumpeter’in bu tanımlaması bize aynı zamanda girişimcilerin ve onların yaratıcı yeteneklerinin belirli bir kurumsal sistemin sonuçları ya da ürünü olmayıp kökeninde bireysel olduğunu da göstermektedir (McDaniel, 2005: 487).

Böylece Schumpeter girişimciyi diğer bireylerden ayıran sosyal bir fonksiyon ile nitelendirmiştir. Bu fonksiyonun en önemli özelliği yeni şeyler yapma yolunda girişimcinin psikolojik ve sosyal dirençlerin üstesinden gelebilmesidir. Bu Schumpeteryan girişimcinin en önemli liderlik niteliğidir (Sweezy, 1943: 93-96). Bu liderlik niteliğine sahip olan girişimciler, işlerin farklı bir biçimde

yapılabileceğini gören ve bunu gerçekleştiren istisnai kişilerdir (Stolper, 1994: 59). Bu girişimcilik kavramı Schumpeter'in, ekonomik değişimin kaynağını, belirli bir grup insanın kişilik özelliklerine indirgemesine yol açmıştır (Sweezy, 1943: 94). Burada Schumpeter'in girişimcisi *işleri halletme* gibi çok önemli bir görevi üstlenmiştir. Bu görevin başarılması çok farklı yetenekler gerektirmektedir. Dolayısıyla Schumpeter'in bu eylem yönelimli bakış açısı ve belirli motivasyonlara yönelik ilgisi tüm seçimlerin etkili bir şekilde yapılması için gerekli olan bilgi ve güdünün oldukça yeterli olduğunu varsayan standart seçim teorisinden tamamen farklıdır (Loasby, 2007: 1096). Schumpeter'de bireylerin, dolayısıyla liderlerin yetenekleri eylemlerinin etkinliğini açıklayan temel unsurlar olmaktadır (Festré ve Garrouste, 2008: 378). Üstelik Schumpeter'e göre liderlik gibi farklı yetenekler, bir sosyal bütün içinde bireylerin eylemlerinde açık biçimde fark edilebilir özel fonksiyonlardır (Schumpeter, 1934: 278). Bu nedenle yeni yeteneklerin, sonuç olarak yeni davranışların, ortaya çıkmasını açıklayan ve rutinleşmiş güdülerden kaçmayı sağlayan bazı bireylerin yetenekleridir (Festré ve Garrouste, 2008: 378). Bu açıdan Schumpeter girişimcilik faaliyetini rutin faaliyetten ziyade daha büyük bir bilinçli rasyonalite gerçeği olarak kabul etmiştir. Rutin davranış, özellikle deneme yanılma yoluyla öğrenme şeklinde zorunlu olarak “önceden programlanmış” olduğundan, daha düşük bir bilinçli rasyonalite gerektirmektedir. Oysa yenilik için girişimcinin yeterli şekilde bilinçli rasyonaliteye sahip olması gerekir (Langlois, 2007: 37).

Schumpeter liderliği sosyal sınıf bağlamında da ele almıştır. Schumpeter için sosyal sınıf bir bütün olarak evrimsel gelişmede önemli bir yer işgal etmektedir; fakat onun sosyal sınıf kavramı iktisadi olmaktan çok farklı sosyal alanlarda değişen liderlik biçimlerinden elde edilen açık sosyal dinamiklerden oluşmaktadır (Shionoya, 2008: 19). Schumpeter bu nedenle, liderlik ve sosyal sınıf kavramının çok dikkatli bir şekilde ayrılması gerektiğini düşünmüştür. Bu anlamda bir piyasa ekonomisinde örneğin liderler -yani girişimciler- bir sosyal sınıf biçimi değildirler (Schumpeter, 1934: 78; Schumpeter, 1939: 104). Girişimciler sosyal düzende hem yenilikçi hem de bunun sonucu olarak sosyal yapının evrimine katkı sağlamaları rolleriyle güçlü bir etki icra etmelerine rağmen bu girişimsel fonksiyonun başarılı girişimciler ve onun ailesi için belirli bir sınıf pozisyonuna götüreceği anlamına gelmemektedir. Üstelik girişimsel fonksiyon miras yoluyla da devralınamaz (Schumpeter, 1934: 78-79).

Bu bağlamda Schumpeter'in girişimciyi yenilik sürecinde bir lider olarak kavramlaştırması (Ebner: 2003: 118) özel bir liderlik türü oluşturmaktadır. Çünkü bu açıdan lider yeniliğin taşıyıcısıdır ve aynı zamanda sıradan hareket eden insanların büyük kısmından farklı davranmaktadır (Michaelides ve Milios, 2005: 102). Schumpeter yeniliği icat ya da iktisadi literatürde “teknolojik ilerleme” olarak adlandırılan şey ile sınırlamamıştır. Bunun yerine girişimsel yeniliği kapitalist ekonomik gelişmeye izin veren sosyal fonksiyonu açısından analiz

etmiştir. Girişimciliği özel bir liderlik türü olarak nitelemenin sonucu olarak elde edilen bu tanımlama *sürekli* ekonomik ajanlar olarak onun girişimci bakışını da ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan niçin bir girişimci olmanın bir uzmanlık alanı olmadığı ve kural olarak bir sürekliliğe gerek olmadığını anlamak da kolay olacaktır (Arena ve Romani, 2002, 175). Schumpeter (1934: 78)’e göre girişimcilik fonksiyonu başarılı girişimcilere ve ailesine belirli bir sınıf pozisyonu sağlasa da özellikle bu sürekliliğin olmaması girişimcilerin, toprak sahipleri ya da kapitalistlerin aksine, niçin bir sosyal sınıf olamayacağını da açıklamaktadır.

Girişimcilik faaliyetinin bu geçici doğası sosyal liderliğin bu biçimi ile kapitalist olmayan toplumlardaki yaygın sosyal liderlik biçimi arasındaki farklılığı da ortaya koymaktadır. İlk olarak diğer sosyal lider türlerinin aksine “hem bireysel girişimcinin hem de grup olarak girişimcilerin ekonomik pozisyonunun riskliliği mevcuttur; ekonomik başarısı onu sosyal olarak yükseltse de sığınacağı herhangi bir kültürel gelenek ya da tutum mevcut değildir” (Schumpeter, 1934: 90). İkinci olarak onlar diğer sosyal liderlik türlerinin, (örneğin ortaçağın “savaş lordu” gibi) “çekiciliğinden” yoksundurlar (Schumpeter, 1934: 89). Dolayısıyla Schumpeter, girişimsel liderliğin diğer liderlik türleri ile ilgili cazibeden yoksun olduğunu da ifade etmiştir. Burada “kişisel ağırlık” tamamıyla önemsiz değildir. Ancak görevi öncelikli olarak üretim araçlarını yeni kanallara aktaran girişimci için bu o kadar da önemli değildir. Bu nedenle bu özellik üretim araçlarını ya da onların hizmetlerini satın almak ve girişimciye finansman sağlamak için yeterlidir. Girişimci üstelik alanındaki diğer üreticilerin eylemlerini takip etmesi bakımından yol göstericidir (Schumpeter, 1934: 89).

Bu durumda girişimciliği motive eden faktörlerin ne olduğu önem arz etmektedir. Schumpeter (1934: 93-94)’e göre üç önemli faktör bulunmaktadır: İlk olarak, özel bir krallık kurma amacı ve hayali vardır. Onun bu cazibesi özellikle toplumsal ayrıcalığı gerçekleştirmeyi başarmada hiçbir şansı olmayan kişiler için oldukça güçlüdür. İkinci olarak fethetme, savaşma dürtüsü, kendisini diğer kişilerden üstün olduğunu kanıtlama, başarının meyveleri için değil başarının kendisi için başarma amacı vardır. Bu açıdan ekonomik eylem, spor oyunlarına (boks maçına bezer bir finansal yarış) benzemektedir. Son olarak yaratma, bir şeyler başarma ya da sadece birinin enerji ve becerisini uygulama sevinci vardır. Bu anlamda girişimci zorlukları ve değişim için gerekenleri araştırır ve risk almaktan zevk alır. Bu grup güdüler diğerlerine göre en ayırıcı anti-hedonist güdülerdir.

Diğer yandan liderlik, ortaya çıktığı sosyal bağlamdan bağımsız değildir. 1927 yılında *Social Classes* adlı denemesinde Schumpeter, Marx’a atıf yaparak aile pozisyonlarının değişmesinin nedenlerini açıklarken, bireysel güdüler ve davranışlar üzerinde sosyal sınıfların etkisini de değerlendirmiştir:

“Açıkça elde edilen artık değer *kendisi*, *yatırım yapmak değildir*; fakat bu *yatırıma aktarılmalıdır*. Bu bir yanda onun kapitalist tarafından tüketilmemesi gereğini

ve diğer yanda önemli bir nokta olarak bunun *nasıl* yatırıldığını belirtmektedir. Her iki faktör objektif otomatizm fikrinden davranış ve güdü alanına - diğer bir ifadeyle *sosyal* “güç”ten *bireyselliğe, bedenselliğe ya da aileye-* objektiflikten sübjektifliğe doğru götürmektedir. Sosyal duruma dayalı mantığın bireyi elde ettiği kârları yatırım için zorladığına, bireysel güdünün sadece geçici bir ara aşama olduğuna karşı çıkılabilir. Bu, aslında doğrudur ve gerçekte herhangi bir mantıklı kişi tarafından kabul edilmelidir. Doğal olarak bireysel ruh bir üründen, bir soydan, bir yansımadan ve belirli bir durumun içsel gereksiniminin bir ileticisinden daha fazla değildir. Fakat önemli faktör, *bireysel yapı dikkate alınmaması durumunda* sosyal mantığın ya da objektif durumun, *ne kadar* kârın yatırılacağını ve onun *nasıl* yatırılacağını kesin olarak belirlemediğidir (Schumpeter, 1966: 118-119).

Böylece Schumpeter, ekonomik liderliğe götüren temel faktörün bireysel yapı olduğunu vurgulamıştır. Toplumsal ve kurumsal çerçevede çalışan girişimci, faaliyetlerini karşı karşıya kaldığı bu güdüleyici yapı temelinde ayarlayacak ve benimseyecektir. Bu nedenle yenilikçi ve liderlik faaliyetlerini sürdürebileceği etkin bir çerçeve olmaksızın Schumpeter’in girişimcisi fonksiyonlarını gerçekleştirmede başarısız olacaktır (Boettke ve Coyne, 2003: 71).

YENİLİKÇİ GİRİŞİMCİ VE YARATICI YIKIM

İktisat disiplininde girişimcilik konusunda bilinen en iyi kavram muhtemelen Schumpeter’in yenilikçi girişimci kavramıdır. Yenilikçi girişimci Schumpeter’in önemli eseri *Theorie der Wirtschaftlichen Entwicklung*’da 1911’de ortaya çıkarıldı ve 1939’da iki ciltlik *Business Cycles*’da daha ileri bir noktaya getirildi. Schumpeter ilk çalışmalarından itibaren modern bir ekonominin düzenli bir şekilde dinamik dengesizliklerle karşı karşıya geldiğini ileri sürdü (Foss ve Klein, 2005). Geleneksel yaklaşımlarda yenilik dışsal bir şok olarak nitelendirilmiş ve politik ekonominin bilimsel alanı dışında yerleştirilmişti (Legris, 2002: 99). Özellikle dengeye yaptığı vurgu nedeniyle neoklasik iktisat değişime ve bunun sonucu olarak dengesizliğe yol açan girişimci konusuna gereken önemi vermemiştir (Lambooy, 2005: 1137). Schumpeter, aksine, daha TED’de kapitalist sistemin temel görünüşünün denge değil yeniliklerin neden olduğu yapısal değişim olduğunu ileri sürerek farklı düşündüğünü ortaya koymuştu. Böylece Schumpeter yeniliklerin dinamik analizin merkezi kavramını meydana getirdiğini (Legris, 2002: 99) ve bu nedenle dinamik teorinin denge fikrini ret ettiğini ileri sürerek (Swedberg, 2008: 190) girişimciye, büyük hayranı olduğu Walras’ın genel denge sisteminde yer verilmemesi gerçeğine karşın, ekonomik değişimin kaynağı olarak önemli bir rol vermiş oluyordu.

Schumpeter’e göre herhangi bir ekonomik analiz herşeyden önce tarihsel ve teorik bir problem olarak incelenmeliydi. Bu açıdan teorik problem TED’de girişimciler tarafından yeni birleşimlerin ya da yeniliklerin gerçekleştirilmesi süreciydi (Helge, 2003: 222). Bu görüş açısıyla hareket eden Schumpeter bir kapitalist ekonominin temel unsurunun değişim olduğunu ve amacının kapitalist

ekonominin sürekli gelişim sürecini açıklayabilecek bir teori geliştirmek olduğunu vurgulamıştı. Nitekim Schumpeter için en önemli problemlerden biri “ayırıcı bir olay” olarak gördüğü değişim ve değişime yol açan faktörlerin açıklanmasıydı (Loasby, 2007: 1094-1095). Bu bağlamda Schumpeter’in en önemli katkılarından biri değişimi kapitalist sistemin devamı ile özdeşleştirmesiydi (McKee, 1990: 298). Schumpeter (1934: 62) açısından “değişim sosyal olmayan olaylarda (doğal şartlarda) ya da iktisadi olmayan sosyal olaylarda (savaşın etkileri, ticari, sosyal ya da ekonomik politikalarındaki değişiklikler) ya da tüketicilerin zevklerinde meydana gelirse” bu temel bir değişim değildir. Schumpeter tarafından “gelişme” olarak tanımlanan bu süreç doğası itibariyle ekonomik bir faktör olan girişimciler tarafından ortaya çıkarılan yeniliklerden oluşmaktadır (Bertocco, 2008: 1162). Bu nedenle Drucker (1986) tarafından da belirtildiği gibi Schumpeter, yeniliğin iktisadın daha önemlisi modern iktisadın çok önemli bir unsuru olduğu konusunda oldukça ısrarcıydı. Bu açıdan Schumpeter ekonomik analize yeniliği getirdiği herkesçe kabul edilen bir iktisatçı olmuştur (Godin, 2008: 355).

Schumpeter statik genel denge çerçevesinden ayrı dinamik bir girişimci rolünü geliştirirken (Gloria-Palermo, 2002: 22) kapitalizmin bir ekonomik değişim sistemi olduğunu ve genel denge modelinin bu nedenle kapitalizme asla uygulanamayacağını düşünmüştür (Loasby, 1982: 240). Schumpeter’in yaklaşımında yenilikler devresel akımı bozan tek faktördür ve dolayısıyla endüstriyel yapı üzerinde önemli etkiye sahiptir (Hebert ve Link, 2006: 99). Bu anlamda Schumpeter devresel akım kavramını yeniliklerin neden olduğu değişiklikleri belirtmek için bir başlangıç noktası olarak kullanmıştır (Brouwer, 2002). Fakat Schumpeter’in bakışında statik ekonomik analiz yenilik sürecini açıklamada yetersiz kalmaktadır:

“ ‘Statik’ analiz geleneksel yöntemlerle yapılan şeylerde meydana gelen süresiz değişikliklerin sonucunu tahmin edemediği gibi, ne bu gibi yaratıcı dönüşümlerin oluşunu ne de onlara eşlik eden olayları açıklayabilir. O sadece meydana gelen değişiklikler sonrası yeni denge durumunu açıklayabilir” (Schumpeter, 1934: 62-63).

Rosenberg (2003: 7)’in de belirttiği üzere Schumpeter’in en önemli özelliklerinden biri kapitalist gerçeğin gerekli uzun vadeli özelliklerini elde etmede statik denge analizinin yetersizliğine yaptığı bu vurgudur. Çünkü Schumpeter’in bakışında statik analiz sosyal ve evrimsel değişimin analizi için yetersizdir (Helge, 2003: 227-228). Bu nedenle bu statik çerçeveyi özellikle kapitalizmi karakterize eden ekonomik gelişmeyi ve kapitalist ekonomideki değişimin temel nedenini açıklayacak dinamik bir teori ile tamamlamak gerektiğini düşünmüştür (Dahms, 1995: 4).

Schumpeter girişimci kavramını açıklarken statik-dinamik karşıtlığa paralel olarak uyarlamacı tepki-yaratıcı tepki karşıtlığını da kullanmıştır. Bir ekonomi ya da ekonomideki bir sektör bir değişikliğe (örneğin nüfustaki bir artışa) gele-

neksel teorilerin tanımladığı biçimde (işgücünün artması şeklinde) tepki gösterirse *uyarlamalı tepki* söz konusu iken mevcut uygulamaların dışında başka bir şekilde hareket ederse *yaratıcı tepki* söz konusu olur. Bu bağlamda yaratıcı tepki üç özelliğe sahiptir. Birincisi, tüm ilgili gerçeklere tam olarak sahip olan bir gözlemci bakışından daima *ex post* anlaşılabilirken uygulamada asla *ex ante* anlaşılabilir. Yani mevcut gerçeklerden elde edilen sıradan kurallar uygulanarak tahmin edilemez. İkinci olarak, yaratıcı tepki sonradan ortaya çıkan tüm olayların ve onların uzun vadeli sonuçlarını şekilendirir. Üçüncü olarak, yaratıcı tepki - bir grupta ortaya çıkma sıklığı, yoğunluğu, başarı ve başarısızlığı - açıkçası bir toplumdaki kişilerin niteliğine, bireysel kararlara, eylemlere ve davranış modellerine bağlıdır. Schumpeter bu ayrımı yaptıktan sonra yaratıcı tepkiye örnek olarak girişimci tepkisini vermiştir (Schumpeter, 1947: 150-151). Bu bakış açısından girişimci ve fonksiyonu “yeni şeyler yapma ya da zaten mevcut olan şeyleri yeni yollarla yapma (yenilik)’dır” (Schumpeter, 1947: 151). Burada bir yaratıcı tepki mevcut uygulamalar dışında bir şeyler yapan aktörleri gerektirir. Schumpeter girişimcilik faaliyetinde yaratıcı tepkiyi bu faaliyetin ajanı olan girişimci ile ilişkilendirmiştir (Bloch ve Finch: 2008: 4). Bu nedenle ekonomide yenilikler yoluyla yaratıcı yıkıma neden olan girişimcilerin bu yenilikleri ortaya çıkarma sürecinin analizi mevcut iktisadi mantıktan daha farklı bir tarzda yapılmalıdır (Schumpeter, 1934: 65).

Bu bakış açısıyla yola çıkan Schumpeter kapitalist toplumda ekonomik değişim mekanizmasının temeli olarak girişimcilik faaliyetlerini göstermiştir. Burada Schumpeter’in temel odak noktası bir ekonomide girişimciler tarafından başlatılan önemli değişiklikler ve bu değişikliklerin ekonomik sistem üzerindeki etkisiydi (Swedberg, 2000: 14). Bu nedenle girişimcilik analizi kapitalist sistemde ekonomik değişimin ele alınması açısından oldukça önemli olmuştur (Schumpeter, 1947: 150). Schumpeter’de ekonomik değişimi sağlayan temel unsur ise yeniliktir. Schumpeter (1934: 66) için ekonomik değişimin bir kaynağı olarak yenilik beş olaydan meydana gelmektedir: (1) yeni bir malın ortaya çıkarılması (2) yeni bir üretim yönteminin ortaya çıkarılması (3) yeni bir piyasaya giriş (4) hammaddelerin yeni bir arz kaynağına ulaşılması ve (5) monopolcü bir durumun yaratılması ya da monopolcü bir durumun kırılması gibi yeni bir organizasyon biçiminin gerçekleştirilmesi.

Bu beş yeniliği Schumpeter (1934: 66) “yeni birleşimleri gerçekleştirme” olarak tanımlamıştır. Swedberg (2008: 192)’in vurguladığı gibi “yeni birleşimleri gerçekleştirme” kavramı Schumpeter’in genelde ekonomik süreç ve girişimciliği tanımlarken merkezi bir kavramı olmuştur. Schumpeter, 1993 yılında tesadüf eseri bulunan ve daha sonra Markus ve Knudsen tarafından İngilizceye çevrilen, *Development* makalesinde gelişmeyi açık bir biçimde yenilik ya da yeni birleşimleri gerçekleştirme ile ilişkilendirmiştir.

“Nüfusta ve servette sürekli bir artış, aşamalı bir biçimde, hemen arkasında aynı şekilde yolların yapımında sürekli bir ilerleme ve dolaşımdaki posta araçlarında bir artış anlamına gelmektedir. Fakat istediğiniz kadar çok posta arabası koyun asla bu biçimde bir demir yolu elde edemeyeceksiniz. Bu tür bir “yenilik” şimdi tam olarak tanımlayabileceğimiz “gelişme” kavramını oluşturmaktadır: *Bir ekonomik norm sisteminden diğer bir norma geçiş ve bu geçişin son derece küçük parçalara ayrılması*. Diğer bir ifadeyle: Bu parçalar arasında kesin bir biçimde devam eden bir bağın olmaması” (Schumpeter, 2005: 115).

Bu nedenle Schumpeter’e göre yaratıcı eylem ekonomik gelişmenin temel ilkesidir ve girişimci onun temel sebebidir (Dahms, 1995: 6). Bu yenilikler ticari faaliyetlerde dalgalanmalara yol açmakta ve bunların öğrenilmesi sonucu bir dizi ikincil yenilik dalgalanmaları meydana gelmektedir (Godin, 2008: 353). Ekonomik gelişmenin kapsamı ve biçimleri olan yeni birleşimler Schumpeter’in yaratıcı yıkım olarak tanımladığı bir ekonomik gelişme sürecine yol açarak piyasayı dengesizliğe götürmektedir (Schumpeter, 1942: 81-86). Schumpeter gelişmeyi ekonomik statükoyu bozan, dinamik bir süreç olarak gördüğü için ekonomik gelişmeyi sadece ortodoks iktisat teorisinin esas yapısının bir tamamlayıcısı olarak incelemedi. Üstelik statik, genel denge yaklaşımı tarafından ana iktisadi analizin dışında tutulan girişimcilik sürecinin yeniden yorumlanması için temel olarak aldı. Bu nedenle girişimci Schumpeter için temel bir anahtardır ve o ekonomik gelişmenin *persona causa*’sıdır (Hebert ve Link: 1989: 42). Bu anlamda Schumpeter eski yapıların yerine yeni yapıların koymasını “yaratıcı yıkım” süreci olarak adlandırmıştır. Başarılı yenilikler sürekli olarak yeni birini yaratırken eskisini daimi olarak yok ederek ekonomik yapıyı kökten değiştiren “endüstriyel değişimi” temsil etmektedir (Kiessling, 2004: 84).

Schumpeter için bu nedenle yeni birleşimleri gerçekleştirmek oldukça zordur ve sadece belirli nitelikteki insanlar yapabilir. Bunlar özel bir tipi teşkil eden girişimcilerdir (Schumeter, 1934: 81). Bu gibi girişimcilerin karakteristik özelliklerini oluşturan ise onların farklı güdülere sahip olmasıdır (Witt, 2002: 13). Schumpeter (1934: 228)’e göre bu nedenle yeniliklerin diğer bir özelliği, sadece bu nitelikteki insanlar için ulaşabilir olduğundan, süresiz olmalarıdır.

Dolayısıyla Schumpeteryan yaklaşımda girişimcilik teorisi bir bütün olarak ekonomik sistemde “bir yaratıcı yıkım” sürecinin işleyişini göstermektedir. Bu yaratıcı yıkım eskisini sürekli bir biçimde yıkarak ve yenisini yaratarak ekonomik yapıyı içten değiştirmektedir (McMillan, 2004). Saf (*pure*) iktisat teorisi dengeye yönelik bir mekanizmanın açıklamasında bize teorik bir çerçeve sunarken aynı zamanda ekonomik sistem dinamik dengesizlikler sonucunda meydana gelen reel şoklarla dibe vurunca tecrübe edilen somut olaylara da ışık tutmaktadır. Bu bakış açısının önemli bir yansıması, Legris (2002: 95)’e göre, “yeni birleşimler”in neden olduğu yaratıcı yıkım sürecidir. Gerçek dünyada statik durum gerçeği büyük ölçüde “gizli bir güç”ün varlığını varsaymaktadır. Bu

süreç bazı firmaları rekabet aracılığıyla ortadan kaldırırken yeni ürünleri, yeni teknikleri ve yeni organizasyon biçimlerini ortaya koyan girişimcilerin yönettiği yeni firmaları da ortaya çıkarmaktadır. “Yaratıcı yıkım” bu nedenle ekonomik sistemin organik bir dönüşümünü kastetmektedir (Arena ve Dangel-Hagnauer, 2005: xi). Diğer bir ifadeyle, Schumpeteryan girişimci yapı olarak bir *denge*nin devamına dayanmamaktadır. Bu girişimci sürekli olarak yenilik fırsatlarını araştırmaya yönelmiştir. Fakat bir yenilik, doğası gereği, girişimcinin ortaya çıkardığı yeni ürün ya da süreç için olanak sağlayan herhangi bir dengeyi bozmaktadır (Baumol, 2003: 59).

Sonuç olarak Schumpeter’in girişimcilik teorisi, ekonomik gelişmede genellikle yenilikler aracılığıyla ekonomik statükoyu yıkan girişimcinin merkezi rolünü vurgulama şeklindedir (Goss, 2005). Bu bağlamda girişimci yenilikleri ortaya çıkararak ekonomideki mevcut dengeyi bozmakta, var olan yapıları tehdit etmekte ve endüstriyel dinamikleri ve ekonomik gelişmeyi harekete geçirmektedir. Nitekim Schumpeter iktisadi düşünce tarihi, konjonktür dalgalanmaları, ekonometri, ekonomik olayların sosyolojik analizi gibi bir çok konuyla ilgilense de onunla asıl özdeşleşen yenilikçi girişimci ve onun neden olduğu yaratıcı yıkım kavramları olmuştur (Senn, 2003: 318). Böylece girişimcinin yenilik ve değişim ile olan ilişkisini dikkate alarak yaptığı analizlerle girişimcinin ekonomik yapı içinde ne kadar önemli bir aktör olduğunu göstermiştir. Ekonomik gelişme sürecinde girişimciye bu kadar önemli bir rol vermesi birçok düşünür tarafından Schumpeter’in en önemli özelliği olarak gösterilmiştir. Örneğin Cole (1959: 28), Schumpeter’in katkısı konusunda “girişimcinin modern ekonomik gelişmede merkezi bir figur olduğu düşüncesinin Schumpeter ile kabul gördüğünü” belirtirken, Higgins (1968: 93) “kapitalist sistemde ekonomik gelişmede girişimcinin önde gelen rolüne vurgu Schumpeter sistemin ana özelliğidir” şeklinde ifade etmiştir. Nitekim yenilik üzerine çalışan birçok kişi bu konuda Schumpeter’e ve onun öncü rolüne atıf yapmakta ve onu yenilik çalışmalarının “babası” olarak anmaktadır (Godin, 2008: 343).

YARATICI YIKIM SÜRECİNDE GİRİŞİMCİ, KAPİTALİST, YÖNETİCİ VE BULUŞÇU AYIRIMI

Schumpeter yazılarında girişimcinin rolünü yaratıcı yıkım sürecinde yenilikçi olarak belirtirken, onu ekonomideki diğer bir takım gruplardan ayırmıştır. İlk olarak risk almanın girişimciye ait olmadığını ileri sürerek girişimciyi kapitalistten ayrı tutmuştur. Schumpeter, yeniliğin bir takım risk unsurları içerdiği fikrini tamamen atmasa da, girişimcileri risk alıcılar olarak görmemiştir: “Risk açıkçası daima üretim araçları ya da onlara ödeme yapan para-sermaye sahibine düşmekte, bu nedenle asla girişimciye düşmemektedir” (Schumpeter, 1934: 75). Schumpeter (1934: 137)’e göre risk alma girişimcilik fonksiyonunun bir unsuru olmadığı gibi girişimci, şöhretini riske atsa da, başarısızlığın doğrudan ekono-

mik sorumluluğunu alan kişi değildir. Bu görev girişimciliğin finansmanını sağlayan kapitalistte verilmiştir. Bu anlamda Schumpeteryan girişimci kendi sermayesine gerek olmayan bir kişidir (Foss ve Klein, 2005: 59).

İkinci olarak Schumpeter girişimciyi yöneticiden ayrı tutmuştur. Bu açıdan Schumpeter için girişimci kapitalizmin karakterini veren kişi iken, yöneticiler ikincil oyunculardır. Bunun da temelinde “girişimsel fonksiyonun” ve “yönetimsel fonksiyonun” birbirinden ayrı olması gelmektedir (Schumpeter, 1928: 380). Alman metinlerinde ve Schumpeter’in yazılarında *leitung* olarak adlandırılan yönetim girişimcilikten farklı bir şekilde tanımlanmaktadır. Yönetim büyük ölçüde “diğerlerini kontrol etme” ve “karar verme” şeklinde sıradan idareciliği içerirken yöneticiler bilinen durumlardan sonuçlar elde ederek ve kontrol fonksiyonu önceden belirlenmiş olaylar dizisinde meydana gelen sapmaları düzelterek işlev görmektedir (Hartmann, 1958: 431). Bu nedenle Schumpeter (1939: 102)’e göre “ne kadar yün satın alınacağına karar vermenin ekonomik fonksiyonu ve yeni bir üretim süreci ortaya çıkarma fonksiyonu hem pratik olarak, hem de mantıken aynı değildir”. Bu bağlamda bir yönetici ve girişimci arasındaki açık fark, üretim sürecinde yeni birleşimleri gerçekleştirmedi. Schumpeter girişimci ve yönetici arasındaki farkı şöyle ifade etmiştir:

“Fakat kim olursa olsun, herkes sadece gerçekte “yeni birleşimler gerçekleştirdiği zaman” bir girişimci olur ve o karakter işini kurar kurmaz, diğer insanların kendi işinin peşinde koştuğu gibi onun peşinde koşmaya başladığı zaman, kaybolur” (Schumpeter, 1934: 78).

Schumpeter için girişimcinin faaliyetlerini tanımlamak, yeni metotları ve yenilikleri ekonomik sürecin içine katmayı gerektirir. Schumpeteryan açıdan bu faaliyetler olmadan girişimci bir yönetici olmaktadır: “Yönetici ampirik olarak test edilmiş yöntemler arasında en avantajlısını seçer; oysaki girişimci zamanında mümkün olan en iyi yöntemi arar” (Schumpeter, 1934: 83). Diğer bir ifadeyle, yeni iş yöntemleri denemeden bir işi sürdüren tüm yöneticiler ve firma sahipleri girişimci olarak adlandırılmamaktadır. Bu yeni fikirleri ve yeni yöntemleri deneyenler girişimcilerdir ve bu çabaları yenilikçi olarak adlandırılmaktadır (McDaniel, 2000: 279). Bu nedenle Schumpeter’de kapitalist sistemde tanımlayıcı rol girişimcinindir. Bu açıdan Schumpeter’in girişimcisinin piyasaya etkisini ve diğer faktörlerden farkını Kirzner şöyle ifade etmiştir: “Schumpeter için girişimciliğin esası var olan yapıyı yıkmak, sistemi dengenin devresel akımından hareket ettirmek için sıradan ayrılma yeteneğidir” (Kirzner, 1973: 127).

Schumpeter’in girişimcilerin ve yöneticilerin rolleri arasında sert bir ayırım çizmesini bu akıl çerçevesinde değerlendirmek gerekir. O girişimcinin değişim ile ilgilendiğini oysaki yöneticinin rutin, sıradan sorunlarla ilgilendiğini savunmuştur (Scott, 1998, 104). Yönetici ve girişimci arasındaki bu farklılığı TED’de “yeni bir plan gerçekleştirme ve alışılmış bir plana göre davranma, bir yolu

yapma ve o yolda yürüme kadar farklı şeylerdir” (Schumpeter, 1934: 85) şeklinde açıklamıştır.

Nitekim Schumpeter girişimcileri bir ekonomiyi statik dengeden yenilikler aracılığıyla ve yaratıcı yıkım sürecine yol açarak, var olan yapıları tehdit ederek ve ekonomik dengeyi yıkarak ileriye götüren ana vasıta olarak vurguladığından bu fonksiyonu gerçekleştirmeyen hiç kimsenin, bir şirketin içindeki pozisyonu ne olursa olsun, girişimci olamayacağını vurgulamıştır. Bu bağlamda Schumpeter girişimcinin üstelik “buluşçu”dan ayrı tutulmasının oldukça önemli olduğunu düşünmüştür (Metcalf, 2004: 163). Schumpeter’e göre ekonomik gelişme süreci üç ayrı aşamaya ayrılabilir. Birinci aşama Schumpeter’in buluş olarak adlandırdığı yeni şeyleri teknik olarak keşfetme aşamasıdır. İkinci aşama örneğin yeni bir malın başarılı bir biçimde ticarileştirilmesi, teknik keşiften elde edilen hizmet ya da daha genel olarak yeni bir bilgi birleşimi gibi yeniliğin meydana geldiği aşamadır. Son aşama yeni ürün ve süreçlerin piyasalara uyumu ve yayılması olan taklit aşamasıdır (Braunerhjelm ve Svensson, 2010: 414). Onun bu iddiası yeniliğin mantıksal olarak buluştan ayrı olduğu düşüncesinden gelmiştir. Herşeyden önce Schumpeter’in ilgisi laboratuvar ortamında testler ve deneylerle yeni şeyler keşfetmekten çok yeni bir üretim fonksiyonu şeklinde ticarileşen yeni gelişmelere neden olan süreçlerdir (Reisman, 2004: 66). Bu anlamda Schumpeter’in yeniliği bilimsel bir anlamda yenilik olup olmadığından bağımsızdır (Schumpeter, 1939: 84). Yenilik sebep ve sonuçları açısından tamamıyla ekonomik bir süreçtir ve yeni kullanımlar için mevcut kaynakları harekete geçirmektedir (Metcalf, 2004: 163). Schumpeter (1947: 152)’e göre birçok buluşçu girişimci olmuştur, fakat bu iki fonksiyon arasında bir bağlantı kurmaya gerek yoktur: “Buluşçu fikirleri ortaya çıkarır girişimci ise işleri halleder.” Genellikle ekonomik mantığın teknolojik mantıktan üstün olduğuna inanan (Swedberg, 2008: 192) Schumpeter, birçok yeniliğin buluşlar temelinde olduğunu kabul etmesine rağmen bunların farklı anlamları ve kişilikleri olduğunu belirtmiştir:

“... Buluş yapma ve yeniliğe karşılık geleni gerçekleştirme, ekonomik olarak ve sosyolojik olarak, tamamıyla farklı iki şeydir. Onlar, sıklıkla, aynı kişide gerçekleşebilir; fakat bu yalnızca ayırımın geçerliliğini etkilemeyen bir tesadüftür ibarettir. Kişisel yetenekler - buluş olayında öncelikli olarak akıl, buluşu bir yeniliğe dönüştüren işadamları olayında öncelikli olarak irade - ve kullandıkları yöntemler farklı alanlara aittir. Buluşları ortaya çıkaran sosyal süreç ve yenilikleri ortaya çıkaran sosyal süreç birbiriyle değişmeyen bir ilişki içinde değildirler ve onların sergiledikleri bu tarz bir ilişki ilk başta görüldüğünden daha karmaşıktır” (Schumpeter, 1939: 85-86).

Buluş her şeyden önce bilgi (bilim ve teknoloji gibi) dünyasında bir ilerleme iken yenilik ekonomi dünyasında bir ilerlemedir. Ekonomi dünyasında bilim adamları değil girişimciler vardır ve etkili araçları bilgi değil, para ya da sermayedir. Bu nedenle girişimciler ve buluşçular - yenilikler ve buluşlar - farklı dün-

yanın insanlarıdır (Yagi, 2008: 205). Nitekim Schumpeter buluşçu ve yenilikçi arasındaki farklı rolleri şöyle belirtmiştir:

“Ekonomik liderlik bu nedenle özellikle “buluşçu”dan ayrılmalıdır. Uygulamaya geçmediği sürece buluşlar ekonomik bakımdan konu dışıdır. Ve herhangi bir gelişmeyi gerçekleştirme onu icat etmekten tamamıyla farklı bir görevdir ve üstelik tamamıyla farklı tür yetenekler gerektirir. Elbetteki girişimciler kapitalistler olabileceği gibi buluşçular da olabilir, fakat onlar fonksiyonlarının doğası itibarıyla değil, rastlantısal olarak buluşçudurlar ya da tersi. Üstelik girişimcilerin fonksiyonu olan yeniliklerin hiçbir zaman herhangi bir buluş olmasına gerek yoktur. Bu nedenle, birçok yazarın yaptığı gibi buluşun unsurunu belirtmek tavsiye edilebilir değildir ve tamamen yanlış yöne götürebilir” (Schumpeter, 1934: 88-89).

Burada açıkça Schumpeter yeniliği buluştan daha önemli olarak görmektedir. Buluş sadece üretim için kullanıldığında yenilik olur. Yani bir buluş endüstriyel sürece ve bu uygulama sonucunda yeni bir üretim fonksiyonu meydana geldiği zaman yenilik olmaktadır (McDaniel, 2000: 278). Bu açıdan işletmeler de eskiden olduğu gibi kurumsal biçime göre değil, daha farklı kriterlere göre sınıflandırılması gerekir. Bu açıdan Schumpeter (1947: 153) işletmeleri “yeni” mallar ortaya koyan işletmeler, “eski” malların üretiminde teknolojik yeniliği ortaya koyan işletmeler, ürün için yeni piyasalara girme ya da yeni bir hammadde arzı kaynağına ulaşma gibi yeni ticari birleşimleri ortaya koyan işletmeler ve bir endüstriyi, örneğin monopol şeklinde, yeniden yapılandıran işletmeler şeklinde sınıflandırmıştır.

Schumpeter böylece ekonomik evrimin (ya da gelişmenin) kaynağını yeni bir üretim fonksiyonu tesis eden yenilik ile sınırlamıştır. Bu sonuca ulaşmasında buluşçu-yenilik ayırımına gitmesi oldukça önemlidir. Schumpeter’i buluş ve yenilik arasında sert bir ayrıma götüren temel güdü yeniliği değişimin açık bir içsel faktörü olarak görmesinden gelmektedir. Bu nedenle Schumpeter üretimi, içinde ulaştığımız maddelerin ve güçlerin birleşmesi olarak tanımladığından üretici bir yenilikçi değildir. Schumpeter girişimcinin rolünü gelişme açısından vurgulamış ve girişimciyi yapılan yeni birleşimleri gören adam olarak nitelendirmiştir. Bu nedenle girişimci bir kişi tüm bu üç özelliğe sahip olsa da, kapitalistten (risk alan) ve buluşçudan (fikirlere sahip olan) ayırt edilmelidir. Bu anlamda Schumpeter sadece kapitalist rejim çerçevesinde var olabilen ve bir kapitalist olmasına gerek olmayan girişimcinin yenilikçi rolünü vurgulamıştır (Michaelides ve Milios, 2005: 108).

KAPİTALİZMİN GELECEĞİNDE GİRİŞİMCİNİN ROLÜ

Schumpeter’in girişimcilik ve ekonomik gelişme konusundaki düşünceleri onun kapitalist sisteme yönelik düşünceleri açısından oldukça önemlidir. Çünkü Schumpeter’in kapitalizmi tanımlama biçimi sistem içinde yer alan girişimcinin rolüne doğrudan bağlıdır. Schumpeter kapitalizmi daha çok ekonomik değişime

dayalı bir dengesizlikler sistemi olarak gördüğünden, daha çok temel bir karşılaştırma modeli olarak başvurduğu, ortodoksi tarafından tanımlanan sistemden oldukça farklıdır. Schumpeter TED'in Japonca çevirisinin giriş kısmında okyucularına bu çalışma ile amacının "ekonomik değişim sürecinin teorik bir modelini yapılandırmaya çalışmak ya da daha açık söylemek gerekirse ekonomik sistemin sürekli bir biçimde onu dönüştüren gücü nasıl yarattığı sorusunu cevaplandırmak" olduğunu belirterek kapitalizmin değişim ile olan ilişkisini ortaya koymaya çalışmıştır (Clemence ve Swedberg, 1989: 165). Dolayısıyla Schumpeter (1934) girişimcileri, ekonomik bağlam dışında, psikolojik ve sosyolojik bağlamlarda ele alarak özellikle kapitalist sistem içerisinde girişimcinin oynadığı rolü göstermeye yönelmiştir.

Schumpeter'e göre sürekli bir biçimde durağan ve dengeye dayalı bir ekonomik sürecin varsayımlarına bağlı kalmak sadece ekonomik yaşamda doğal felaketler, savaş gibi sürece dışsal olan olaylar tarafından meydana gelen değişiklikleri açıklayabilir (Douglas, 1961: 445). Fakat Schumpeter (1947: 150)'de dengesizlik bir kuraldır ve kapitalist toplumda ekonomik değişim mekanizması girişimcilik faaliyetlerinin ekseninde dönmektedir. Bu nedenle değişimin öncelikli olarak hareket ettiricileri girişimcilerdir. Schumpeter "girişimci" kavramının sınırını bu bakış açısına göre çizmiştir:

"Biz yeni birleşimleri gerçekleştirmeyi "girişim", fonksiyonu onları gerçekleştirmek olan bireyleri de "girişimciler" olarak adlandırmaktayız. Bu kavramlar şimdi her zamankinden daha geniş ve daha dardır. Daha geniştir, çünkü her şeyden önce girişimcileri sadece bir değişim ekonomisinde, genellikle belirtildiği gibi, "bağımsız" iş adamları olarak değil, tanımladığımız kavramdaki fonksiyonu yerine getiren, yöneticiler, yönetim kurulu üyeleri gibi bir şirketin "bağımlı" çalışanları ve hatta girişimsel fonksiyonu gerçekleştirmek için gerçek güçleri hisselerin büyük bir çoğunluğunu kontrol etme şeklinde başka temellere dayanan herkesi kapsayacak şekilde adlandırmaktayız. Girişimciler yeni birleşimleri meydana getirdiği gibi onların sürekli olarak bireysel firma ile ilişkileri olması gerekmez; çok sayıda finansçı, organizatör (*promoters*) ve benzeri kişiler girişimci olarak kabul edilmezken, bizim bakış açımızda onlar girişimci olabilirler. Diğer yandan kavramımız geleneksel olandan daha dardır. Çünkü firmaların başındaki herkesi ya da yöneticileri ya da yalnızca kurulu bir firmayı idare eden sanayicileri içermez, fakat sadece gerçekte bu fonksiyonu gerçekleştirenleri kapsar" (Schumpeter, 1934: 74-75).

McDaniel (2005: 488)'e göre, Schumpeter'in girişimciyi yaratıcı yenilikçi ya da yeni birleşimleri gerçekleştirme olarak bu şekilde tanımlaması onun girişimciyi, kapitalist sistemde sosyolojik olarak ayırıcı bir birey olarak görmesinden gelmektedir. Dolayısıyla, birey herhangi bir kurumsal sistemden daha önemli olmaktadır. Schumpeter'in yarattığı model kapitalist sistemin nasıl değiştiğini ve girişimcilerin bu değişimde oynadığı rolü ortaya koymaya dayalıdır. Bu nedenle burada Schumpeter (1942: 84) için gerçekte esas problem kapitalizmi yönetenlerin yapıları nasıl meydana getirdikleri sorusu değil, onları nasıl yarat-

tıkları ve yıktıkları sorusudur. Schumpeter'in yaratıcı yıkım olarak ifade ettiği bu süreç kapitalist ekonomik gelişmenin temelidir. Bu nedenle yaratıcı yıkım süreci yalnızca kapitalizm altında mümkündür (Loasby, 1982: 240) ve bunun da temel aktörü girişimcidir.

Nitekim Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*'de kapitalizmin tarihini ve gelecekteki durumunu ele alarak kapitalist gelişme sürecinin sonsuza kadar devam edemeyeceğini ve sosyalizm ile yer değiştireceğini ileri sürdü: "Kapitalist süreç sadece kendi kurumsal çerçevesini yıkmaz; fakat üstelik diğeri için şartlar yaratır" (Schumpeter, 1942: 162). Sonuç olarak Schumpeter, farklı nedenlerle de olsa, Marx gibi kapitalizmin sonuçta kendisini yıkacağına inandı. Schumpeter'in kapitalizmden sosyalizme geçiş senaryosu ise şu aşamalardan oluşmaktadır: 1) yeniliklerin önemli bir kısmının büyük kurumlarca yapılması, 2) büyük kurumların ekonomiye önemli derecede egemen olması, 3) yeni ve küçük firmaların ekonomideki rolünün azalması, 4) mülkiyetin bir noktada toplanmasında artış olması, 5) kamunun kapitalizme yönelik düşmanlığında artış olması, 6) sosyalizmin kapitalizmin yerine geçmesi (Henrekson ve Jakobsson, 2001: 335).

Schumpeter, özellikle son yazılarında kapitalizmin az sayıda büyük firmanın egemen olduğu "tekelleşmiş" bir sisteme dönüşmesinin onun bu düşüşünde önemli bir rol oynayacağını düşünmüştür (Bianchi ve Henrekson, 2005: 367). Burada büyük kurumlar yenilikleri finanse etme gücünü kullanarak elde ettiği kazançlarla tekeli gücünü artıracaklardır. Schumpeter'e göre kapitalizm varlığını başlangıcındaki bireycilik üstün geldiği sürece sürdürecektir (Henrekson ve Jakobsson, 2001: 334). Fakat kurumsal egemenliğin rolündeki bu değişim ile endüstrinin kontrolü tutulmuş yöneticilerin ellerine geçecek ve bunun sonucunda burjuvazinin pozisyonu bozulacaktır (Rima, 2001: 394-395). Schumpeter kurumsal gelişme ile birlikte girişimci rolünün kurumsal yapı içinde yok olacağını ve bunun nihai olarak burjuvazinin statüsünü etkileyeceğini şöyle belirtmiştir:

"Mükemmel derecede bürokratikleşmiş büyük endüstriyel birim, sadece küçük ya da orta-ölçekli firmaları ve onların sahiplerinin malını elinden almaz; fakat üstelik sonunda girişimcileri de ortadan kaldırır ve bir sınıf olarak bu süreçte sadece gelirini değil, fakat üstelik çok daha önemli olan, fonksiyonlarını da kaybetme durumuyla karşılaşan burjuvaziye de el koyar" (Schumpeter, 1942: 134).

Schumpeter'in kapitalizmin yıkılması konusundaki düşüncesinin temelinde de girişimcinin bu fonksiyonunun kaybolması gelmektedir. Kapitalizmin geleceğini şekillendiren diğer bir ifadeyle kapitalizmin itici gücü girişimcilerin davranışı olduğundan (Heertje, 1981) girişimcilerin bu fonksiyonunu kaybetmesi kapitalizmin geleceğini de tehlikeye atacaktır. Böylece bir dereceye kadar girişimci faaliyetlerinin artan başarısı ile girişimcilik rolünün büyük kısmı büyük

işletmelerin kurumsal yapısı içine dâhil edilecektir. Girişimcinin kendi başarısı onun prestijinin düşmesiyle sonuçlanacaktır (Schumpeter, 1942: 132).

Böylece Schumpeter kapitalizmin yenilikçi ekonomik ajanların yani girişimcilerin çabaları sonucunda sürekli biçimde köklü değişikliğin yapıldığı bir ekonomik sistem olarak yoluna devam ederken, bu tekelci organizasyonun genişlemesi kapitalizmin yenileme kaynağı olan girişimcinin önemli doğasını tehdit ettiğini ileri sürmüştür. Bu aşamada ilerleme artık önemli bir biçimde otomatikleştiğinden liderliğin rolü de zayıflamış oluyordu. Schumpeter (1942: 131)'e göre bu olay girişimciliği ve kapitalist toplumu, nerdeyse ekonomik ilerlemenin kesilmesine varacak kadar, etkileme gücüne sahiptir. Bunun da iki nedeni bulunmaktadır: Birincisi, büyük şirketler özel mülkiyetin oynadığı rolü sınırlayarak ve bürokratik prosedürleri uygulamaya koyarak yenilikçi faaliyetleri ile bireyin kişiliği arasında bir mesafe koymaktadırlar. İkincisi, bireysel girişimcinin amacında etkili bir aşınma sonuç olarak burjuvazinin rolünü baltalayarak kapitalist toplumun sosyal ya da sınıf yapısı için önemli etkilere sahip olacaktır (Lakomski, 2002: 153).

Bu açıklama sosyolojik bir içeriğin ve özellikle onun kapitalist toplumun sınıf yapısı üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Schumpeter'e göre girişimciler sosyal bir sınıf olmasa da dinamik etkisi sisteme bağlı olan burjuvazinin temel bileşenidirler (Lakomski, 2002: 155). Bu nedenle Schumpeter için kapitalist ekonomik sistemde girişimcinin rolü önemli bir tanımlayıcı roldür. Bu rolün sonucu olarak burjuvazinin pozisyonu büyük ölçüde girişimciye bağlıdır: “Ekonomik ve sosyolojik olarak, doğrudan ve dolaylı olarak, burjuvaji bu nedenle girişimciye bağlıdır ve, bir sınıf olarak, onunla yaşar ve onunla ölecektir...” (Schumpeter, 1942: 134). Bu nedenle kapitalizmde sürükleyici güçlerin yani girişimcilerin etkinliğinin ortadan kalkması sistem içinde önemli rol gören burjuvazinin de temellerini yok edecektir.

Burada şirket büyüklüğünde bir artış, istikrarlı ve etkin bir ekonomik sisteme imkân verse de, bürokratikleşmeye yönelik bir eğilime yol açarak yeniliğin doğasını radikal olarak değiştiren bürokratik bir organizasyon biçimini teşvik edecektir. Bu nedenle bürokratik organizasyonlardaki artış girişimcilere karşı işlemektedir:

“Ekonomik ilerleme kişisizleştirme ve otomatikleştirme eğilimindedir. Bürokrasi ve komisyon bireysel eylemin yerini alma eğilimi göstermektedir... Rasyonelleşmiş ve uzmanlaşmış büro çalışması sürekli olarak kişiliği, hesaplanabilir sonucu “vizyonu”, ortadan kaldıracaktır. Yol gösterici adam artık kendisini mücadeleye vermek için fırsatlara sahip değildir. O şimdi diğer bir büro çalışanı -ve her zaman yerine birinin geçmesi zor olmayan biri- oluyor” (Schumpeter 1942: 133).

Kapitalizmin erken döneminde karizmatik buluşçular, yenilikler, girişimciler daha önemli bir rol oynarken, kapitalizmin yüksek derecede rasyonelleşmiş büyük firmalar tarafından egemen olmaya başladığı dönemde, bu gibi karizma-

tik figürlerin rolü daha az olmuştur (Ritzer, 2008). Bunların yerine ücretli çalışan yöneticiler geçmiştir. Schumpeter'in bu gözleminden hareketle modern işletmelerde yöneticilerin girişimcilerin oynadığı güçlü sosyal rolü yerine getirmeyeceği gerçeği ortaya çıkmaktadır (Langlois, 2007: 39). Bu nedenle "girişimcilerin ve kapitalistlerin fonksiyonlarının önemi azalarak, koruyucu tabaka ve kurumlar bozularak, bir düşmanlık ortamı yaratarak burjuvazinin pozisyonunu zayıflatan aynı ekonomik süreç içinden kapitalizmin itici güçlerini dağıtmaktadır" (Schumpeter, 1942: 161-162).

Schumpeter *Capitalism, Socialism and Democracy*' de büyük iş organizasyonların ortaya çıkmasını, orta çağlarda savaş faaliyetinin makineleşmesini körükleyen zırhlı şövalyelerin sosyal liderliğinin ortadan kaybolmasına gönderme yaparak, girişimciliğin düşüşünde önemli bir faktör olarak yorumladı:

"Benzer bir süreç kapitalist girişimcinin rolünü ve rolüyle birlikte, sosyal konumu sarsmıştır. Onun rolü, ortaçağın savaş lordlarından daha az çekici olmasına rağmen, büyük ya da küçük, üstelik başarıda kişisel sorumluluk ve kişisel güç nedeniyle sıradan bireysel liderlik eylemi biçimindedir ya da biçimindeydi. Onun konumu, savaşçı sınıfın konumu gibi, sosyal süreçte bu fonksiyon önemini kaybeder kaybetmez tehdit edilir" (Schumpeter, 1942: 133).

Girişimciliğin düşüşü üstelik kapitalizmin diğer kurumları üzerinde, daha ileri değişimler tetikleyerek, önemli yansımalara sahiptir. Bunun sonucu olarak kapitalizmin en önemli mekanizmalarından biri olan özel mülkiyet hakları kavramı sekteye uğramaktadır: "Kapitalist gelişme, bir fabrikadaki makineleri tek bir parça hisse senedi ile ikame ederek, mülkiyet kavramını yok etmektedir" (Schumpeter, 1942: 142). Bu şekilde işletmelere katılanlar gerçek sahipleri gibi ekonomik politik ve fizik yönlerinden işletmenin geleceği için mücadele etmemektedirler. Bu sürecin bir sonucu olarak girişimcinin firmasıyla birlikte kimliği sona erecek ve yeniliğin başarısı ile bireylerin kazanma ve sosyal basamakları tırmanma isteği arasındaki bağlantı kopacaktır (Lakomski, 2002: 155).

Bu gelişmeyle birlikte büyük işletmelerin yapısında maaşlı yöneticiler (üst yönetim, yöneticiler ve alt yöneticiler), büyük hissedarlar ve küçük hissedarlar şeklinde üç çeşit ekonomik ajanın bulunduğu yeni bir yapılanma biçimi oluşmaktadır. Schumpeter (1942: 141)'e göre bu üç grubun hiçbir unsuru girişimcinin özelliklerini karşılamadığı gibi girişimciliğin düşüşüne yönelik bu eğilim onunla aynı gemide olan sözleşme özgürlüğünü "kalıplaşmış, bireyselleşmiş, gayri şahsi ve bürokratikleşmiş" sözleşmelerin lehine olumsuz etkilemektedir.

Kapitalizmin geldiği bu aşama üstelik katılımcıların eylemlerini ve davranışını değiştirecektir. Schumpeter tarafından girişimcilik faaliyetlerinin bu değişimde temel hareket ettirici (*motivator*) güç olarak görev gördüğü belirtilmiş, kurumların gittikçe büyümesi ile ekonominin biçimi ve bunun sonucu olarak

insanların kapitalist kurumları kafasında canlandırma şeklinin değişeceği ileri sürülmüştür:

“Bu nedenle kapitalist süreç tüm o kurumları, özellikle, gerçekten “özel” ekonomik faaliyetin uygulamaları ve ihtiyaçlarına cevap veren, serbest sözleşme ve mülkiyet kurumlarını arka plana itmektedir. O (Kapitalizm) bunları ortadan kaldırmadığı hallerde, yürürlükte olan hukuki formları değiştirmekte ve aynı amaca varmaktadır. Bu kapitalist süreç hisse senetleri sayesinde mülkiyet fikrini de cansız hale getirmektedir.....Sonuç olarak dev gibi şirketlerin korunmasını, ne içerden ne dışardan gerçek anlamıyla kimse üzerine almamaktadır” (Schumpeter, 1942: 141-142).

Bunun sonucu olarak kapitalizmin koruyucu tabakalarının yok olması sınıfsal anlamda burjuvazinin değer yapısına bir saldırıyı da getirmektedir:

“Kapitalist süreç, daha önce görüldüğü gibi, kapitalist sınıfın yaşama nedeni olan fonksiyonlarını nihai olarak azaltmaktadır. Biz üstelik bunun koruyucu tabakaları yıktığını kendi savunma kaynaklarını yok ettiğini de görmüştük. Ve biz sonuç olarak kapitalizmin önemli bir düşünce yapısı oluşturarak birçok diğer kurumların ahlaki otoritesini yıkıp bunun zamanla kendi kurumların aleyhine döndüğünü görmüştük. Burjuvazi, büyük bir şaşkınlıkla, rasyonalist tutumun kral ya da papaların hukuki yetkilerini durdurmadığını fakat özel mülkiyet ve tüm burjuvazi değerler sistemine karşı saldırıya geçtiğini izlemektedir” (Schumpeter, 1942: 143).

Dolayısıyla Schumpeter kapitalizmin sömürülen proletaryanın artan acılarının bir sonucu olarak yaşamını kaybetmeye yönelmediğini daha çok burjuvazinin girişimcilik sürecinin kontrolünü kaybetmesinden dolayı olacağını düşünmüştür. Bu sosyolojik açıklama biraz da Schumpeter’in disiplinlerarası bir sosyal bilim adamı (Reisman, 2004: 97) olma kimliğinden gelmektedir. Özellikle analizlerinde sık sık sosyolojiye atıf yapması ve geniş kapsamlı bir iktisat için oldukça gerekli olduğunu düşünmesi bunu göstermektedir (Schumpeter, 1954: 20-21). Teknik üstünlüğe rağmen bürokratik bir toplumda çok az sayıda insanın bireysel eylem için fırsatlara sahip olması nedeniyle sistem genel desteğini yitirecektir. Fakat Schumpeter’in hala bireysel girişimcinin önemini, farklı bir kurumsal bağlamda olsa da, vurgulamayı sürdürdüğünü belirtmek gerekir. Örneğin, büyük bir firmanın gelişme bölümü ve araştırmada bir üretim mühendisi Schumpeter’in kelimeye verdiği anlam açısından bir girişimci olarak kabul edilebilir. Bu nedenle girişimcilerin yok olmasının öngörülmesine ve onların kısmen yeni bir ekonomik organizasyon modu ile değiştirilmesine rağmen o asla girişimciyi teknolojik ve ekonomik değişim ajanı olarak alan başlangıç modelini tamamıyla terk etmedi (Michaelides ve Milios, 2005: 108).

SONUÇ

Schumpeter için bir ekonomide değişimin ana unsuru girişimcidir. Bu bağlamda statik genel dengeyi ekonomik gelişmenin karmaşık yapısını açıklayamadığı şeklinde eleştirirken girişimcinin dengesizlik yaratıcı rolünün bunda önemli olduğunu belirtmiştir. Sistem içinde girişimciye bu derece önemli bir rol

verilmesi özellikle bireysel anlamda bir takım farklı özelliklere sahip olmasından ileri gelmektedir. Dolayısıyla, Schumpeter'in modelinde girişimci kişisel çıkara dayalı bir güdüden farklı olarak "kendi krallığını kurma", "yaratma sevinci" gibi farklı bir takım psikolojik güdülere sahip olan bireysel bir karakteristiktir.

Girişimciyi sosyal liderlik olarak karar verme, emretme, üstün gelme, ilerleme şeklinde bir takım fonksiyonlar ile nitelendirmesi bu bireysel güdülerin sosyal ve tarihsel bağlamda ele almasının bir sonucudur. Bu nedenle liderliğin temel fonksiyonu "işleri haletme" şeklinde geniş bir bağlamda değerlendirilmiştir.

Schumpeter, gelişmeyi girişimcinin neden olduğu yaratıcı yıkım süreci olarak görürken, bu sürecin temelini girişimcilerin ortaya koyduğu yenilikler olarak görmüştür. Yeniliklerin olmadığı durağan bir ekonomide iş yaşamı sıradan alışılmış alışkanlıklar temelinde sürdürülmektedir. Fakat bu sakin durum girişimcilerin ortaya koyduğu yeni birleşimler ile bozulmaktadır. Bu açıdan girişimci ekonomik gelişmenin *persona causa*'sı olması nedeniyle temel bir figürdür. Girişimciye atfedilen bu istisnai niteliklerin sonucu olarak Schumpeter'in zihninde girişimciler yöneticilerden, kapitalistlerden ve buluşçulardan çok daha farklı özel kişilerdir.

Schumpeter önemli eseri *Capitalism, Socialism, and Democracy*'de kapitalizmin geleceği konusunda iyimser olmadığını belirtmiştir. Ona göre, kapitalist sistemin varlığını sürdürmesinde erken kapitalizmdeki katı bireyciliğinin devam etmesi oldukça önemlidir. Fakat tekelleşmiş kapitalizm aşamasında kurumların egemen rolünün ortaya çıkması ile endüstrinin kontrollü girişimciden ücretli yöneticilerin ellerine geçer. Bu gelişme beraberinde varlığı girişimciye bağlı olan burjuvazinin pozisyonunu bozacaktır. Sonuç olarak Schumpeter, Marx gibi, kapitalizmin yıkılacağını, fakat farklı nedenlerle yıkılacağını düşünmüştür. Schumpeter kapitalizmin sömürülen proleteryanın artan acılarının sonucunda değil, daha çok burjuvazinin girişimcilik sürecinin kontrolünü kaybetmesinden dolayı olacağını düşünmüştür.

Schumpeter'in gerek yaratıcı yıkım sürecinde yenilikçi girişimci, gerekse kapitalizmin geleceğinde girişimcinin rolü konusundaki analizinin en güçlü yanlarından biri, geniş bir tarihi, sosyolojik ve psikolojik temellere dayanmasındandır. Bu da Schumpeter'in interdisipliner bir bilim adamı olma kimliğinden ileri gelmektedir.

KAYNAKÇA

Arena, Richard - Dangel-Hagnauer, Cecile (2002), "Introduction", Arena, Richard - Dangel-Hagnauer, Cecile (Eds.), *The Contribution of Joseph Schumpeter to Economics: Economic Development and Institutional Change*, Routledge, London and New York, s.1-18.

- Arena, Richard - Romani, Paul-Marie (2002), "Schumpeter on Entrepreneurship", Arena, Richard - Dangel-Hagnauer, Cecile (Eds.), *The Contribution of Joseph Schumpeter to Economics: Economic Development and Institutional Change*, Routledge, London and New York, s.167-183.
- Arena, Richard (2008), "On the Relation between Economics and Sociology: Marshall and Schumpeter", Shionoya, Yuichi - Nishizawa, Tamotsu (Eds.), *Marshall and Schumpeter on Evolution Economic Sociology of Capitalist Development*, Edward Elgar, Cheltenham, UK, s. 65-93.
- Baumol, William J. (2003), "On Austrian Analysis of Entrepreneurship and My Own", Roger Koppl; Steven Horwitz (Eds.), *Austrian Economics and Entrepreneurial Studies (Advances in Austrian Economics, Volume 6)*, Emerald Group Publishing Limited, s.57-66.
- Becker, Markus C. - Knudsen, Thorbjørn (2003), "Austrian Economics and Entrepreneurial Studies", Koppl, Roger - Horwitz, Steven (Eds.), *Austrian Economics and Entrepreneurial Studies (Advances in Austrian Economics, Volume 6)*, Emerald Group Publishing Limited, s.199-233.
- Bertocco, Giancarlo (2008), "Finance and Development: Is Schumpeter's Analysis Still Relevant?", *Journal of Banking & Finance*, Vol.32, No:6, s. 1161-1175.
- Bianchi, Milo - Henrekson, Magnus (2005), "Is Neoclassical Economics still Entrepreneurless?", *Kyklos*, Vol. 58, No: 3, s. 353-377.
- Bloch, Harry - Finch, John (2008), "Schumpeter and Steindl on Growth and the Transformation to Maturity in Capitalism", *History of Economics Review*, Vol.47, s.1-19.
- Boettke, Peter J. - Coyne, Christopher J. (2003), "Entrepreneurship and Development: Cause or Consequence?", Koppl, Roger - Horwitz, Steven (Eds.), *Austrian Economics and Entrepreneurial Studies (Advances in Austrian Economics, Volume 6)*, Emerald Group Publishing Limited, s.67-87.
- Braunerhjelm, Pontus-Svensson, Roger (2010), "The Inventor's Role: Was Schumpeter Right?", *Journal of Evolutionary Economics*, Vol.20, No: 3, s.413-444.
- Brouwer, Maria T. (2002), "Weber, Schumpeter and Knight on Entrepreneurship and Economic Development", *Journal of Evolutionary Economics*, Vol. 12, No: 1, s. 83-105.
- Busenitz, Lowell W. (2007), "Discussant Comments. Progress in Understanding Entrepreneurial Behavior", *Strategic Entrepreneurship Journal*, Vol.1, No: 1-2, s. 183-185.
- Clemence, Richard V. - Swedberg, Richard (1989), *Essays On Entrepreneurs, Innovations, Business Cycles, and the Evolution of Capitalism/Joseph Alois Schumpeter*, Transaction Publishers, New Brunswick and Oxford .
- Cole, Arthur H. (1959), *Business Enterprise in its Social Setting*, Harward University Press, Cambridge.
- Dahms, Harry F. (1995), "From Creative Action to the Social Rationalization of the Economy: Joseph A. Schumpeter's Social Theory", *Sociological Theory*, Vol. 13, No: 1, March, s. 1-13.

- Donzelli, F. (1986), *Il Concetto di Equilibrio nella Teoria Economica Neoclassica*, La Nuova Italia Scientifica, Rome.
- Douglas, Rimmer (1961), "Schumpeter and the Underdeveloped Countries", *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 75, No: 3, s. 422-450.
- Drucker, Peter F. (1986), *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles*, Simon and Schuster, New York.
- Ebner, Alexander (2003), "The Institutional Analysis of Entrepreneurship: Historist Aspects of Schumpeter's Development Theory", Backhaus, Jürgen (Ed.), *Joseph Alois Schumpeter Entrepreneurship, Style and Vision*, Kluwer Academic Publishers, New York, Boston, Dordrecht, London, s. 117-140.
- Endres, Anthony - Woods, Christine R. (2010), "Schumpeter's Conduct Model of the Dynamic Entrepreneur: Nature, Scope and Distinctiveness", *Journal of Evolutionary Economics*, Vol. 20, No: 4, s. 583-607.
- Festré, Agnès - Garrouste, Pierre (2008), "Rationality, Behavior, Institutional, and Economic Change in Schumpeter", *Journal of Economic Methodology*, Vol. 15, No: 4, December 2008, 365-390.
- Festré, Agnès - Lazaric, Nathalie (2008), "Routine, Creativity and Leadership in Schumpeter and Von. Mises' Analyses of Economic Change: A New Look at Recent. Debates on Routines", <http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/27/13/38/PDF/AISPE.pdf> (Erişim Tarihi: 27.04.2010).
- Foss, Nicolai J. - Klein, Peter G. (2005), "Entrepreneurship and the Economic Theory of the Firm: Any Gains from Trade?", Alvarez, Sharon A. - Agarwal, Rajshree R. - Sorenson, Olav (Eds.) *Handbook of Entrepreneurship Research: Disciplinary Perspectives*, Springer, New York, s. 55-80.
- Gloria-Palermo, Sandye (2002), "Schumpeter and the old Austrian School Interpretations and Influences", Arena, Richard - Dangel-Hagnauer, Cecile (Eds.), *The Contribution of Joseph A. Schumpeter to Economics: Economic Development and Institutional Change*, Routledge, London and New York, s.21-39.
- Godin, Benoit (2008), "In the Shadow of Schumpeter: W. Rupert Maclaurin and the Study of Technological Innovation", *Minerva*, Vol.46, No:3, s.343-360.
- Goss, David (2005), "Schumpeter's Legacy? Interaction and Emotions in the Sociology of Entrepreneurship", *Entrepreneurship: Theory and Practice*, Vol.29, No:2, s. 205-218.
- Granovetter, Mark (2000), "A Theoretical Agenda for Economic Sociology", <http://econ2.econ.iastate.edu/tesfatsi/econsocperspective.granovetter.pdf> (Erişim Tarihi: 12.06.2010).
- Hagemann, Harald (2008), "Schumpeter on Development", Shionoya, Yuichi - Nishizawa, Tamotsu (Eds.), *Marshall and Schumpeter on Evolution: Economic Sociology of Capitalist Development*, Edward Elgar, Cheltenham, UK, s. 225-242.
- Hartmann, Heinz (1958), "Managers and Entrepreneurs: A Useful Distinction?", *Administrative Science Quarterly*, Vol.3, No:4, s. 429-451.
- Hebert, Robert F.- Link, Albert N. (1989), "In Search of the Meaning of Entrepreneurship", *Small Business Economics*, Vol. 1, No:1, s.39-49.

- Hebert, Robert F.- Link, Albert N. (2006), "The Entrepreneur as Innovator", *Journal of Technology Transfer*, Vol.31, No:5, s. 589-597.
- Heertje, Arnold (1981), "Preface", Heertje, Arnold (ed.), *Schumpeter's Vision: Capitalism, Socialism and Democracy after 40 Years*, Praeger, Eastbourne and New York, s.ix-xi.
- Helge, Peukert, (2003), "The Missing Chapter in Schumpeter's The Theory of Economic Development", Backhaus, Jürgen (Ed.), *Joseph Alois Schumpeter Entrepreneurship, Style and Vision*, Kluwer Academic Publishers, New York, Boston, Dordrecht, London, s. 221-231.
- Henrekson, Magnus - Jakobsson, Ulf (2001), "Where Schumpeter Was nearly Right- The Swedish Model and Capitalism, Socialism and Democracy", *Journal of Evolutionary Economics*, Vol. 11, No:3, s. 331-358.
- Higgins, Benjamin (1968), *Economic Development: Principles, Problems, and Policies*, Revised Edition, W. W. Norton & Company, New York.
- Hodgson, Geoffrey M. (2007), "Marshall, Schumpeter and the Shifting Boundaries of Economics and Sociology", <http://www.lib.hit-u.ac.jp/service/tenji/amjas/Hodgson.pdf> (Erişim Tarihi: 08.07.2010).
- Kalantaridis, Christos (2004), "Veblen and the Entrepreneur", *International Review of Sociology/ Revue Internationale de Sociologie*, Vol. 14, No: 3, s. 487-501.
- Kiessling, Timothy S. (2004), "Entrepreneurship and Innovation: Austrian School of Economics to Schumpeter to Drucker to Now", *Journal of Applied Management and Entrepreneurship*, Vol. 9, No:1, s. 80-91.
- Kirzner, Israel M. (1973), *Competition and Entrepreneurship*, University of Chicago Press, Chicago.
- Lakomski, Odile (2002), "The Long-Term Perspective Schumpeter's Prediction of the End of Capitalism", Arena, Richard - Dangel-Hagnauer, Cecile (Eds.), *The Contribution of Joseph A. Schumpeter to Economics: Economic Development and Institutional Change*, Routledge, London and New York, s.146-164.
- Lambooy, Jan (2005), "Innovation and Knowledge: Theory and Regional Policy", *European Planning Studies*, Vol. 13, No: 8, December, s.1137-1152.
- Langlois, Richard N. (2007), *The Dynamics of Industrial Capitalism: Schumpeter, Chandler, and the New Economy*, Routledge, London and New York.
- Legris, Andre (2002), "On the Boundaries between Economic Analysis and Economic Sociology", Arena, Richard - Dangel-Hagnauer, Cecile (Eds.), *The Contribution of Joseph A. Schumpeter to Economics: Economic Development and Institutional Change*, Routledge, London and New York, s. 89-105.
- Livengood, R. Scott (2009), "An Austrian Economics View of the Market Process: The Impact of Entrepreneurial Actions on Sensemaking and Market Discourse", http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1350644 (Erişim Tarihi: 16.05.2010).
- Loasby, Brian J. (1982), "The Entrepreneur in Economic Theory", *Scottish Journal of Political Economy*, Vol. 29, No: 3, 235-245.

- Loasby, Brian J. (2007), "A Cognitive Perspective on Entrepreneurship and the Firm", *Journal of Management Studies*, Vol. 44, No: 7, November, s.1078-1106.
- McDaniel, Bruce A. (2000), "A Survey on Entrepreneurship and Innovation", *The Social Science Journal*, Vol.37, No:2, s. 277-284.
- McDaniel, Bruce A. (2005), "A Contemporary View of Joseph A. Schumpeter's Theory of the Entrepreneur", *Journal of Economic Issues*, Vol. 39, No: 2, June, 485-489.
- McFarling, Bruce (2000), "Schumpeter's Entrepreneurs and Commons's Sovereign Authority", *Journal of Economic Issues*, Vol. 34, No: 3, September, s.707-721.
- McKee, David L (1990), "On Schumpeter, Services and Economic Change: His Evolutionary Economics Could Not Have Foreseen the Burgeoning of Issue-specific Constdting", *American Journal of Economics and Sociology*, Vol. 49, No: 3, s. 297-306.
- McMillan, John (2004), "Quantifying Creative Destruction: Entrepreneurship and Productivity in New Zealand", Vinig, G. T.- Van Der Voort, R. C. W. (Eds.), *Research on Technological Innovation, Management and Policy (Volume-9: The Emergence of Entrepreneurial Economics)*, Amsterdam-Boston-Heidelber vd: Elsevier s. 189-210.
- Metcalf, J. S. (2004), "The Entrepreneur and the Style of Modern Economics", *Journal of Evolutionary Economics*, Vol.4, s.157-175.
- Michaelides, Panayotis G.-Milios, John G. (2005), "Did Hilferding Influence Schumpeter?", *History of Economics Review*, Vol.41, Winter, s. 98-125.
- Michaelides, Panayotis G.-Milios, John G. (2009), "Joseph Schumpeter and the German Historical School", *Cambridge Journal of Economics*, Vol.33, No: 3, s. 495-516.
- Osterhammel, Jurgen (1987) "Varieties of Social Economics: Joseph A. Schumpeter and Max Weber", Mommsen, Wolfgang - Osterhammel, Jürgen (Eds.), *Max Weber and His Contemporaries*, Allen & Unwin, London, s.106-120.
- Prendergast, Renee (2006), "Schumpeter, Hegel and the Vision of Development", *Cambridge Journal of Economics*, Vol. 30, No:2, s.253-275.
- Reisman, David (2004), *Schumpeter's Market Enterprise and Evolution*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK-Northampton, MA, USA.
- Rima, Ingrid Hahne (2001), *Development of Economic Analysis*, Sixth Edition, Routledge, London and New York.
- Ritzer, Gorge (2008), "Critiquing Creative Destruction", <http://www.georgeritzer.com/docs/critiquing%20creative%20destruction.pdf> (Erişim Tarihi: 14.08.2010).
- Rosenberg, Nathan (2003), *Schumpeter and the Endogeneity of Technology*, Routledge, London and New York.
- Rothbard, Murray N.(1997), "Breaking Out of the Walrasian Box: The Cases of Schumpeter and Hansen", *Review of Austrian Economics*, Vol.1 No:1 s. 97-108
- Schumpeter, Joseph A. - Takata, Yasuma (1998), *Power or Pure Economics ?*, Morishima, Michio (Ed.), MacMillan Press, London.
- Schumpeter, Joseph A. (1928), "The Instability of Capitalism", *The Economic Journal*, Vol. 38, No:151, September, s.361-386.

- Schumpeter, Joseph A. (1934), *The Theory of Economics Development*, Oxford University Press, Oxford, U.K.
- Schumpeter, Joseph A. (1939), *Business Cycless: A Theoretical, Historical, and Statistical Analysis of the Capitalist Process, Vol: I*, McGraw-Hill Book Company, Inc., New York and London.
- Schumpeter, Joseph A. (1942), *Capitalism, Socialism, and Democracy*, Harper and Brothers, New York.
- Schumpeter, Joseph A. (1947), "The Creative Response in Economic History", *The Journal of Economic History*, Vol. 7, No: 2, November, s.149-159.
- Schumpeter, Joseph A. (1954), *History of Economic Analysis*, George Allen and Unwin Ltd., London.
- Schumpeter, Joseph A. (1966), *Imperialism and Social Classes* (Translated by Heinz Norden), 9th Ed, Meridian Books, Cleveland and New York.
- Schumpeter, Joseph A. (2005), "Development", *Journal of Economic Literature*, Vol.43, No: 1, March, s.108-120.
- Scott, Maurice F. (1998), *A New View of Economic Growth*, Oxford University Press, New York and Oxford.
- Senn, Peter R.(2003), "Edward Bellamy and Joseph Schumpeter in the Year 2000", Backhaus, Jürgen (Ed.), *Joseph Alois Schumpeter Entrepreneurship, Style and Vision*, Kluwer Academic Publishers, New York, Boston, Dordrecht, London, s. 313-325.
- Shionoya, Yuichi (2008), "Schumpeter and Evolution: An Ontological Exploration", Shionoya, Yuichi - Nishizawa, Tamotsu (Eds.), *Marshall and Schumpeter on Evolution Economic Sociology of Capitalist Development*, Edward Elgar, Cheltenham, UK, s. 15-35.
- Stolper, Wolfgang F. (1994), *Joseph Alois Schumpeter: The Public Life of a Private Man*, Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Swedberg, Richard (2000), *Entrepreneurship: The Social Science View*, Oxford University Press, Oxford.
- Swedberg, Richard (2008), "Rebuilding Schumpeter's Theory of Entrepreneurship, Shionoya", Yuichi - Nishizawa, Tamotsu (Eds.), *Marshall and Schumpeter on Evolution Economic Sociology of Capitalist Development*, Edward Elgar, Cheltenham, UK, s. 188-203.
- Sweezy, Paul M. (1943), "Professor Schumpeter's Theory of Innovation", *The Review of Economic Statistics*, Vol. 25, No:1, Feb, s. 93-96.
- Whelan, Garvan - O'Gorman, Colm (2007), "The Schumpeterian and Universal Hero Myth in Stories of Irish Entrepreneurs", *Irish Journal of Management*, Vol. 28, No: 2, 79-107.
- Witt, Ulrich (2002), "How Evolutionary is Schumpeter's Theory of Economic Development?", *Industry and Innovation*, Vol. 9, No: 1-2, April-August, s. 7-22.
- Yagi, Kiichiro (2008), "Schumpeter in the Harvard Yard: Inventions, Innovations and Growth", Shionoya, Yuichi- Nishizawa, Tamotsu (Eds.), *Marshall and Schumpeter on Evolution Economic Sociology of Capitalist Development*, Edward Elgar, Cheltenham, UK. s. 204-224.